

LAATUA ESIOPETUKSEEN

Lasten näkökulmia esiopetusvuodesta

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaaliala
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
syksy 2009
Susanna Rasimus, Johanna Virtanen

Lasten osallisuuden pitäisi olla merkityksellistä ja aitoa. Sen tulisi lähteä lapsista itsestään, heidän haaveistaan, toiveistaan ja huolenaiheistaan. Lapset ovat osoittaneet, että heidän osallistumisellaan on merkitystä heitä ympäröivässä maailmassa. Heillä on ideoita, oivalluskykyä, jotka rikastuttavat aikuisen käsityksiä.
(Unicef 2003.)

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

RASIMUS SUSANNA & VIRTANEN JOHANNA: Laatu esiopetukseen.
Lasten näkökulmia esiopetuksesta.

Sosionomi (AMK), Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö 48 sivua, 10 liitesivua

Syksy 2009

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiopetusikäisen lapsen asiantuntijuutta kuuluviin laadukkaan esiopetuksen suunnittelussa ja arvioinnissa. Tutkimusongelmaksi määriteltiin miten lapsi kokee esiopetusympäristön? Mitä lapsi pitää tärkeänä esiopetuksessa? Voidaanko lapsen haastattelun avulla kehittää esiopetuksen laadun arviointia?

Tutkimukseen osallistui 6-7-vuotiaita lapsia yhdestä esiopetusryhmästä Kouvolan kaupungissa. Tutkimusaineisto kerättiin keväällä 2009 haastattelujen avulla ja aineistoa täydennettiin produktiivisella osiolla. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisella menetelmällä.

Teoriaosuudessa käsitellään varhaiskasvatusta, päivähoitoa ja esiopetusta sekä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen laatukäsitettä. Tutkimuksessa tuodaan esille lasten osallisuutta esiopetuksessa ja itsearvioinnissa.

Tutkimustuloksista käy ilmi, että lapselle itselleen tärkeitä asioita esiopetuksessa olivat lapsiryhmä, leikin merkitys ja käyttäytymiseen liittyvät asiat sekä säännöt. Esiopetusympäristö koettiin pääosin toimivana, mutta muutamia toiveita ympäristön suhteen ilmeni. Tutkimus antaa viitettä siitä, että haastattelun avulla voidaan kerätä luotettavaa tietoa suoraan lapsilta itseltään ja tuoda lasten omia ehdotuksia laadukkaan esiopetuksen kehittämiseen sekä itsearvioinnin toteuttamiseen yhdessä lapsen kanssa.

Avainsanat: esiopetus, lapsilähtöisyys, osallisuus, laatu, arviointi.

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Rasmus Susanna & Virtanen Johanna: The Quality of Teaching at Preschool.
Children's point of view.

Bachelor's Thesis in Social pedagogy for work with children and young people. 48
pages, 10 appendices

Autumn 2009

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to carry out the expertise of preschoolers in the qualitative planning and grading in preschools and in preschools grading. How does a child think about the vicinity of preschool? What are the important things in preschool from children's point of view? Could interviews with the child help to qualitative grading in develop a preschool ?

In this thesis took part in 6 -7-years old children of one preschool group in Kouvola city. Examinations material was collected in spring 2009 by means of interviews and material was completed by a productive sector. The analysis was made through a qualitative approach.

The theoretical part of the thesis is about early childhood education, day care and preschool and also about concept of quality in early childhood educations and preschools. This thesis brings out the involment child in the preschool and in the self grading.

As a results comes out that the most important things for children in the preschool were childgroups, playing and the behavior and the rules. The thesis points out that with help of interview can be collected reliable information straight from the child and the suggestion of the child can be brought to develop preschools and self grading qualitative.

Keywords: preschool, early childhood education, children's point of view, develop, qualitative, grade.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TYÖN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Esikouluikäinen lapsi	3
2.2	Varhaiskasvatus	5
2.3	Päivähoito	6
2.4	Esiopetus	7
2.4.1	Esiopetuksen oppimisympäristö	10
2.5	Leikin merkitys esiopetusikäiselle	11
3	LAPSI JA LAADUNHALLINTA	15
3.1	Lapsilähtöisyys ja lasten osallisuus	15
3.2	Laatu varhaiskasvatuksessa	17
3.3	Laatu esiopetuksessa	18
3.4	Laadun arviointimenetelmiä	21
3.5	Lapsen itsearviointi	22
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
4.1	Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat	24
4.2	Aineiston hankinta ja tutkimusmenetelmä	24
4.3	Tutkimuksen eteneminen	26
4.4	Tutkimusaineiston analyysi	28
4.5	Tutkimuksen luotettavuus	29
5	TUTKIMUSTULOKSET	31
5.1	Lasten kokemuksia esiopetusvuodesta	31
5.2	Esiopetusympäristö lasten silmin	33
5.3	Täällä saa leikkiä	34
5.4	Lasten itsearvioinnin menetelmä	36
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	37
7	POHDINTA	41
	LÄHTEET	43

1 JOHDANTO

Lasten osallisuuden vähäisyys toiminnan suunnittelussa on kiinnittänyt huomiomme työskennellessämme useissa eri päiväkodeissa. Aikuisten tekemät viikko- ja kuukausisuunnitelmien aiheet ovat säilyneet lähes muuttumattomina vaikka lasten osallisuudesta ja sen lisäämisestä puhutaan jatkuvasti yhteiskunnassamme.

Esiopetusryhmissä työskennellessämme kiinnostuimme aiheesta miten esiopetukseen mahtuisi lapsia kuunteleva ja heidän osallisuuttaan tukeva ja huomioonottava työskentelymenetelmä. Saimme idean opinnäytetyön aiheeksi Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuspäälliköltä. Teemme laadullisen, haastatteluihin perustuvan tutkimuksen esiopetusikäisten lasten näkemyksestä esiopetusvuoden toteutumisesta ja tuomme tutkimuksessa esiin lasten näkemyksen esiopetuksen laadusta.

Laadun käsitettä emme ole aikaisemmin työssämme joutuneet pohtimaan paljon, vaikka monet arviointimenetelmät ovat ennestään tuttuja. Oman ammatillisuuden kannalta aiheeseen on ollut mielenkiintoista, miksei haastavaakin tutustua. Emme ole löytäneet vastaavanlaista opinnäytetyötä tästä aiheesta ja huomasimme teoriaosuutta tehdessämme, että lasten haastatteluja on tehty aika vähän. Käytämme lähteissä myös vanhempaa lähdemateriaalia tästä syystä. Aikaisempia väitöstutkimuksia esiopetuksesta ovat muun muassa Brotheruksen (2002) Esiopetuksen toimintakulttuuri lapsen näkökulmasta ja Rusasen (2008) Esiopetus lapsen silmin.

Mietimme mahdollisuutta löytää lasten haastattelun avulla keinoja kehittää lasten osallisuutta päivähoidossa ja esiopetuksessa sekä lasten itsearviointia. Tärkeää olisi saada lapsinäkökulma osaksi laadunhallintaa tasavertaisena henkilöstön ja vanhempien tekemien arviointien rinnalle. Lapsilähtöisyys ja lapsen aktiivisempi osallistuminen suunnittelu- ja päätöksentekovaiheessa saisi mahdollisesti enemmän tilaa, esimerkiksi tutkimukseen osallistuvassa päiväkodissa.

Tutkimus on tärkeä ja ajankohtainen. Uudesta varhaiskasvatuslaista ollaan pian tekemässä päätöksiä eduskunnassa. Yk:n lapsen oikeuksien sopimus täyttää tänä vuonna 20 vuotta. Lapsen kuulemisen ja osallisuuden pitäisi olla osa varhaiskasva-

tuksen ja esiopetuksen arkea ja lapsen mielipiteillä tulisi olla merkitystä koko varhaiskasvatuksen laadun kehittämisessä.

Lapsiasianvaltuutetun Maria Kaisa Aulan mukaan valtioneuvosto on asettanut tavoitteen, että vuoteen 2010 mennessä kunnilla tulee olla 5-17-vuotiaille lapsille vaikuttamisjärjestelmät. (liite 4). Luottamus omiin mielipiteisiin vaikuttaa, kasvaa kokemuksesta. Lapsen huomioiminen on aikuisten asenteista ja omaksumista toimintakulttuureista kiinni. (Vesalainen 2009.)

YK:n Lasten oikeuksien yleissopimuksessa on sanottu, että lapsilla on oikeus omiin mielipiteisiin ja omien mielipiteidensä ilmaisuun (Suomen YK-liitto 2009.) Haluamme omalta osaltamme tuoda tässä opinnäytetyössä esiopetusikäisen lapsen ääntä, hänen asiantuntijuuttaan kuuluviin, aikuisjohtoisessa päivähoidossa. Mitä lapsi pitää tärkeänä esiopetuksessa? Miten lapsi kokee esiopetusympäristön? Työmme tuo tietoa pedagogisiin tarpeisiin ja työ on pedagoginen.

2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Esikouluikäinen lapsi

Jokainen lapsi on ainutkertainen ja persoonallinen yksilö. Lapsi on kohdattava esiopetuksessa tästä lähtökohdasta käsin. Yksilöllisen esiopetuksen suunnitelman avulla esiopetuksen toiminta voidaan järjestää lasten tarpeita ja odotuksia vastaavaksi. (Lummelahti 2001, 68 – 69.) Esikouluikäinen 6-vuotias lapsi oppii kasvatustieteen professori Simo Skinnarin mukaan ajattelua vapaan leikin, liikunnan ja satujen kautta eikä pieniltä lapsilta voi vaatia liikaa älyllisiä asioita, kuten laskemista ja lukemista. Hänen mukaansa kasvatuksen tulisi olla lempeää herättelyä ja lapsen tulisi kasvaa ja kehittyä rauhassa ilman ulkoa tulevia tehokkuuden vaatimuksia. (Semi 2009, 17.)

Esiopetusikäinen lapsi on utelias, sosiaalinen ja innokas oppimaan uusia asioita. Lapsi pystyy jo tiedostamaan ajatuksiaan sekä nauttimaan oppimisestaan ja edistymisestään. Lapsen kiinnostuksenkohteet syntyvät toiminnan, kokemusten ja havainnointikyvyn kautta. (Brotherus, Hytönen & Krokfors 2002, 73.) Kuusivuotiaan mielikuvituselämä rikastuu. Saduissa olevien tunteiden kirjossa lapsi saa kosketusta omiin tunteisiinsa. Lapsi pystyy suunnittelemaan omia leikkejään ja sosiaalinen kehitys lisääntyy. Pihaleikit ovat tärkeitä esiopetusikäiselle lapselle ja lapsen muisti on tässä iässä hyvä. Uuden oppiminen tuo paljon iloa lapselle, mutta liiat vaatimukset voivat saada lapsen pelkäämään, ettei ylläkään niihin tavoitteisiin, joita häneltä odotetaan. Näin lapsi voi kokea, ettei kannata yrittää, tai lapsi voi menettää motivaationsa kehittyä. (Arajärvi 1999, 42, 44, 45, 50.)

Esikoulussa varhaiskasvatuksen tehtävänä on madaltaa kodin ja koulun sekä päivähoidon ja koulun kynnyistä totuttamalla lapset vielä hyvin leikinomaisesti koulumaisempaan toimintakulttuuriin. Esikouluikäisillä lapsilla toverisuhteiden tärkeys lisääntyy ja lapsi tarvitseekin vertaisryhmää kehityksensä ja oppimisensa tueksi. Lapsen tietoisuus omasta oppimisestaan kasvaa ja tavoitteellinen toiminta ja suunnittelu lisääntyvät. Parhaiten oppimista tapahtuu leikkien ja pelien varjolla sekä tutki-

malla ja tekemällä. Keskeistä on itseohjautuvuuden lisääntyminen ja toimiminen ryhmässä sekä mielipiteiden vaihto muiden lasten ja aikuisten kanssa. (Hujala, Karila, Kinon, Niiranen, Ojala & Ruoppila 1999, 17.)

Esiopetusikäinen lapsi on oppija ja aktiivinen toimija, joka luo tietoa omaan kokemukseensa ja tiedolliseen taustaansa nojaten. Konstruktivistisen teorian mukaan oppimisprosessissa on oleellista, että yhteistä ymmärrystä rakennetaan keskustelun ja vuorovaikutuksen keinoin. Piaget`n mukaan lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät vähitellen. Lasten ajattelutaitojen kehitys nähdään yksilöllisenä prosessina, joka saa vaikutteita sosiaalisista vuorovaikutustilanteista. (Hujala ym. 1999, 23.)

Lapset kehittyvät samojen kehitysvaiheiden kautta, mutta lapset saavuttavat eri kehitysvaiheet hyvin eri aikaan ja eri tavoin. Esikouluikäisten fyysinen, sosiaalisen-emotionaalinen ja älyllinen kehitys vaihtelee suuresti. Vygotsky puhuu kehitysvyöhykkeistä eli kehitystasoista, joilla lapsi saattaa olla joissakin toimissaan ja tehtävissään jo hyvinkin itsenäinen, mutta joissakin toisissa taas tarvitsee aikuisen tukea. Lapsen kognitiiviselle, emotionaalille ja sosiaaliselle kehitykselle on tärkeää lapsen sisäiset prosessit, joita hän käyttää näillä eri vyöhykkeillä ja joista syntyy oppimisen kautta tietoa. Oppimisen kannalta tärkeää onkin lapsen yhteistyö ja toimeen tuleminen niin toisten lasten, kuin aikuistenkin kanssa, myös kielellisesti. Kykenemällä erilaisiin sääntöleikkeihin ja – peleihin, sosiaalisiin rooleihin ja omaamalla motorisia valmiuksia, esiopetusikäinen lapsi kokoaa tietoa itsestään ja ympäröivästä maailmasta. (Brotherus ym. 2002, 70.)

Brotheruksen (2009) mukaan esiopetuksessa tulisi huomioida, että esiopetusikäisen lapsen ajattelu on usealla lapsella jo käsitteellisellä tasolla. Esiopetusikäisellä lapsella syy- ja seuraussuhteet ovat kehittyneet ajattelussa. Lapsi tulisi tehdä tietoiseksi omasta ajattelustaan ja opettajan tulisi ohjata lasta havainnointiin ja auttaa sitoutumaan oppimiseen. Kuusivuotiaiden tyttöjen oppimista palvelevat hienomotoriset kynätehtävät, kun pojat oppivat paremmin koko kehoa käyttämällä.

2.2 Varhaiskasvatus

Friedrich Fröbelin lastentarha-aate levisi Suomeen 1900-luvun vaihteessa. Hanna Rothman lujitti pienten lasten kasvatukseen Fröbeliläiset toimintamuodot: leikin, työn ja opetuksen, jotka juurtuivat Suomalaiseen varhaiskasvatukseen. (Brotherus, Hytönen & Krokfors 2002, 13 - 14.)

Varhaiskasvatus kuuluu julkisiin palveluihin ja perustuu tietyllä arvo- ja tietopohjalle, joka on saatu monitieteellisellä tutkimuksella ja kokemuksella. Varhaiskasvatus on lapsuuden erityisluonteen tunnustamista, lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemista sekä laadukasta kasvatustoiminnan järjestämistä. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua oman elämänsä vaikuttajaksi, tavoitteellisen hoito-, kasvatustoiminnan avulla. Varhaiskasvatusta toteutetaan esimerkiksi päiväkodissa, perhepäivähoidossa, tai seurakunnan kerhoissa. Päivähoidon varhaiskasvatus koostuu hoidosta, kasvatuksesta ja esiopetuksesta. Suomalaiseen päivähoitoon kuuluvat hoidon, hoivan ja opetuksen nivoutuminen arjen tilanteissa toisiinsa. Lasten omatoimisuuden lisääntyessä opetukselliset tavoitteet vahvistuvat, tosin leikin ja leikinomaisuuden pitäisi painottua kaikessa varhaiskasvatustoiminnassa eniten. (Hujala ym. 1999, 5.)

Varhaiskasvatusympäristö mahdollistaa lapsille ominaisen toiminnan psyykkisessä ja sosiaalisessa ympäristössä. Tärkeä osa varhaiskasvatusympäristöä on tunneilmapiiri, lähiympäristön ja rakenteellisten tilojen lisäksi. Hyvä varhaiskasvatusympäristö on joustava ja monipuolinen, lapsen tarpeisiin vastaava. (Varttua 2009.)

Varhaiskasvatuspalveluista on valmisteilla uusi laki sosiaali- ja terveysministeriön neuvottelukunnassa. Ministeri Paula Risikko toivoo, että 6-vuotiaiden lasten esiopetus saataisiin samaan lakiin varhaiskasvatuksen kanssa. Esikoululaista koskee samanaikaisesti päiväkodissa perusopetuslaki ja päivähoitoa säätelevä päivähoitolaki. Tulevaisuudessa puhutaan alle kouluikäisten varhaiskasvatuspalveluja koskevasta laista eli varhaiskasvatuslaista. (Semi 2009, 17.)

2.3 Päivähoito

Keskeisin varhaiskasvatusta toteuttava taho Suomessa on lasten kunnallinen päivähoito, jossa huomioidaan yhden järjestelmän sisällä niin lapsen hoidolliset, kasvatukselliset että esiopetukselliset tarpeet kuin myös vanhempien tarve saada lapselleen hoitopaikka. Päivähoito tarjoaa varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen lisäksi lapselle tärkeäksi katsotun vertaisryhmän eli samanikäisten lasten seuraa. Suomessa on lisäksi tavallista, että molemmat vanhemmat ovat työelämässä ja päivähoito mahdollistaa työssäkäynnin ohella myös vanhempien opiskelun. Päivähoito on lisäksi osa sosiaalipalveluita ja myös tässä ominaisuudessa tukee monin tavoin vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Päivähoidolla on myös tärkeä rooli lastensuojelussa ja ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä. (Hujala ym. 1999,

6.)Päivähoitolaki toteaa päivähoitosta seuraavasti:

”Päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoitossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä.

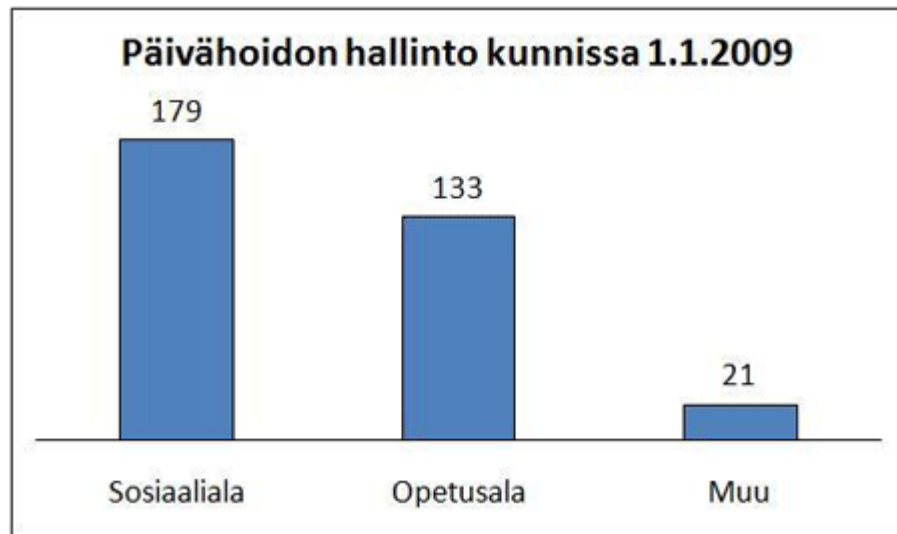
Päivähoidon tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö.” (2 a § ([25.3.1983/304](#)))

Valkealan Kunnan Varhaiskasvatussuunnitelma-asiakirjan (2006) mukaan päivähoito on lapsiperheille tarkoitettua sosiaalipalvelua, joka on kaikkien perheiden ja lasten oikeus. Päivähoidon tavoitteena on taata turvallinen, ajanmukainen, yksilöllinen ja laadukas päivähoito. (Nikkanen 2006, 2.)

Alasuutarin (2003, 76 -77) mukaan vanhemmat pitävät aikuisen ohjaavaa roolia tärkeänä päivähoitossa. Lapsen kehitykselle pidetään tärkeänä toimintaa, joka on ainakin osittain aikuisten suunnittelemaa, ohjaamaa ja määritettyihin kasvatustavoitteisiin perustuvaa. Vanhemmat myös kokevat päivähoitonsa täyttävän lapsen harrastuksen tarpeen, päivähoitonsa ollessa lapsen kehityksen virikkeistäjänä.

Päivähoidon hallinto on vuonna 2009 enimmäkseen sosiaali- ja terveysalalla. Alla olevassa kaaviossa (kuviot 1.) on eritelty päivähoitonsa hallinnon sijoittuminen.

(THL 2009.) Kouvolan kaupungissa päivähoito kuuluu sivistystoimen alaisuuteen.

Kuvio 1. Päivähoidon hallinto.

2.4 Esiopetus

Esiopetuksen edeltäjänä pidetään 1840-luvulla syntyneitä pikkulasten kouluja ja Aukusti Salon mietteitä, että lastentarha ja alakoulu kuuluvat yhteen ja samaan kasvatuskäsitykseen. Salo painotti alakoulun ja lastentarhan yhdistämistä yhdeksi kokonaisuudeksi. (Niikko 2001, 7 – 8.)

Suomessa tehtiin vuonna 2001 päätös lakisäätöisen esiopetuksen aloittamisesta johon sisältyy 700 tuntia ilmaista opetusta. Esiopetuksen tavoitteet ja sisältö määriteltiin ensimmäisen kerran esiopetussuunnitelman perusteissa 2000. Perusajatuksena on ollut, että maksuton esikoulu perustuu demokratiaan, oikeudenmukaisuuteen ja tasa-arvoon mahdollistamalla kaikille lapsille mahdollisimman samanlaiset edellytykset koulunaloittamiselle. (Brotherus, Hytönen & Krokfors 2002, 19, 34.) Vaikka valtakunnallinen esiopetussuunnitelma velvoittaa ottamaan lasten näkemykset huomioon toiminnan suunnittelussa, tämä voi toteutua käytännössä monella eri tavalla. Henkilökunnan tulkinnalla on Rusasen (2008, 30.) mukaan suunnitelman tässä kohdassa suuri merkitys siihen, miten lasten näkökulma huomioidaan.

Esiopetus nähdään varhaiskasvatuksen pedagogiikkana, päivähoiton arjessa tapahtuvana toimintana, joka on tarkoitettu kaikille alle kouluikäisille lapsille. Pedago-

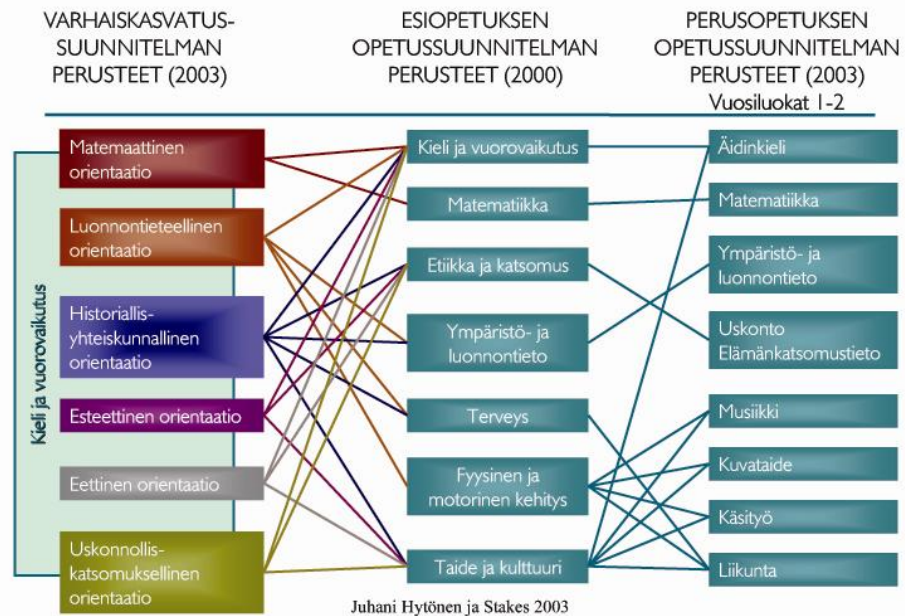
giikka perustuu kasvatusyhteisössä sovittuihin arvoihin, kasvatusnäkemykseen ja oppimiskäsitykseen, jotka yleensä kirjataan esiopetussuunnitelmaan. (Hujala ym. 1999, 7.) Esiopetus on osa elinikäistä oppimista ja se liittyy kiinteästi sekä varhaiskasvatukseen että alkuopetukseen. Laajimmillaan esiopetus koskee kaikkea alle oppivelvollisuusikäisiin kohdistuvaa kodin ulkopuolista kasvatusta. Tässä työssä puhutaan suppeasta määrittelystä, jolloin esiopetus on kuusivuotiaille suunnattua tavoitteellista kasvatusta ja opetusta. Esiopetus on liitetty päiväkotitoimintaan vahvistamaan 6-vuotiaiden kouluvalmiuksia. (Brotherus ym. 2002, 18, 28.) Lapsen tervettä itsetuntoa vahvistetaan myönteisten oppimiskokemusten avulla ja tarjoamalla mahdollisuuksia monipuoliseen vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa, lapsen kokemusmaailmaa rikastuttamalla. (Sarjala & Lindström 2000.)

Esiopetusta määritellään monella tavalla, koska esiopetus on sidoksissa yhteiskunnan eri instituutioihin ja nämä vaikuttavat siihen millaista esiopetusta annetaan. Päiväkodin yhteydessä annettava esiopetus on osa arjen toimintaa korostaen kokonaisvaltaista kasvua. Koulun puolella annettava esiopetus painottaa enemmän kouluvalmiuksien saavuttamista. (Brotherus 2004, 3 - 4.) Tässä työssä käsittelemme esiopetusta osana päiväkodin toimintaa.

Esiopetus pyritään yhdistämään saumattomasti varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kanssa. Esiopetuksen tehtävänä on edistää lapsen kasvua ihmisyyteen, ohjata lasta eettiseksi ja vastuuntuntoiseksi yhteiskunnan jäseneksi. Esiopetuksen tavoitteena on muun muassa lapsen myönteisen minäkuvan kehittyminen ja erilaisuuden hyväksyminen. (liite 5.) Esiopetus pyrkii edistämään lapsen suotuisia kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Esiopetuksen sisältöalueita ovat muun muassa äidinkieli, matematiikka, liikunta ja terveys, luonto ja ympäristö sekä taide ja kulttuuri. Esiopetuksessa myös tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa ja luodaan pohjaa myöhemmälle koulun ja kodin yhteistyölle. (Valkealan kunnan esiopetussuunnitelma 2007.)

Oheisessa kuviossa tarkastellaan varhaiskasvatuksen sisällöllisten orientaatioiden jatkumoa esiopetuksen sisältöalueisiin ja lopulta koulun oppiaineisiin. Orientaatioiden 'hämähäkinseitti' osoittaa, miten jokainen laaja ja näkökulmaa antava orientaa-

tio luo pohjaa useille esiopetuksen sisältöalueille.

Kuvio 2. Sisältöalueet.

Esiopetuksessa on ominaista kokonaisopetus eli opetettavaa asiaa käsitellään samanaikaisesti eri sisältöalueilla. Esiopetussuunnitelmaa eheytetään esiopetuksessa korostaen enemmän kokonaisuuksia ja oppimisprosessia. (Brotherus 2002, 22 - 23, Niikko 2001, 116 - 117.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet-asiakirjassa lapselle tarjotaan mahdollisuus kehittää persoonallisuuttaan leikin ja toiminnan kautta, omista lähtökohdista käsin. Yksilökeskeisyys näkyy jokaisen lapsen ainutlaatuisuuden korostamisena, mutta vähemmälle huomiolle jää lasten yhteisten ominaisuuksien huomioiminen. Esiopetuksen asiakirjoissa on ristiriita tavoitteiden ja sisältöalueiden suhteen. Lapsella ei ole mahdollisuutta vaikuttaa omaan oppimiseensa. Lapsilähtöisen opetussuunnitelma-ajattelun mukaan kaikilla 6-vuotiailla lapsilla tulee olla mahdollisuus laadukkaaseen lapsen oppimiskykyä arvostavaan esiopetukseen. (Kangassalo, Karila & Virtanen 2000, 36, 45.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa sitoudutaan konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen, mutta päivän rakennetta ei rakenneta oppimisen näkökulmasta. Lapset mainitaan yhteistyökumppaneina toimintaa suunniteltaessa, mutta lasten ideoita tai odotuksia ei lainkaan käsitellä suhteessa esikoulupäivän rakenteellisiin tekijöihin. (Rusanen 2008, 121.)

2.4.1 Esiopetuksen oppimisympäristö

Jokaisella lapsella tulisi olla mahdollisuus aktiiviseen osallistumiseen ja luovuuteen rohkaisevassa, kiireettömässä ja iloisessa ilmapiirissä. Lapsen kasvuympäristö on psyykkisistä, fyysisistä, sosiaalisista, kognitiivisista ja emotionaalisista tekijöistä muodostuva lasta ympäröivä kokonaisuus. (Valkealan kunnan esiopetussuunnitelma 2007.)

Hyvä oppimisympäristö ohjaa lapsen mielenkiintoa ja oppimismotivaatiota sekä tukee itseohjautuvuutta ja aktiivisuutta. Oppimisympäristö eli esiopetusympäristö on keskeinen lapsen todellisuus, mutta lapsella on vähän vaikutusmahdollisuuksia omaan oppimisympäristöönsä. (Brotherus 2009.) Hyvä oppimisympäristö antaa mahdollisuuksia kokeiluihin, ongelman ratkaisuun ja herättää lapsessa halun oppia uusia asioita ja innostaa kehittämään omia kykyjään. Aikuisen rooli on toimia opastajana ja suotuisan oppimisympäristön luoja. Fröbel on ilmaissut saman asian näin; ”aikuisen tulee olla ulkoisesti passiivinen, mutta sisäisesti aktiivinen”. (Kangassalo ym. 2000, 87 - 88.) Ympäristöllä on myös merkitystä leikkeihin, koska elämyksellisyyttä tarjoavassa ja mielikuvitusta tukevassa ympäristössä syntyy monipuolisempaa ja rikkaampaa leikkiä. (Brotherus ym.2002, 204.)

Siihen, millainen asema lapsella on päivähoidossa, vaikuttavat esimerkiksi päivähoidon henkilökunnan ammatillinen koulutustausta, työskentelyolosuhteet kuten työilmapiiri sekä henkilökunnan kokonaisvaltainen näkemys lapsista ja heidän tarpeistaan, kasvatuksesta, opetuksesta ja hoidostaan. Näistä rakentuva päivähoidon kasvatustilasto muo-
vaa lapsen arkipäivää, toimintamahdollisuuksia ja sitä kautta lapsen kuvaa omasta itsestään, kuten varhaiskasvatukseen laadunhallinnan pohjaksi tehdyssä asiakirjassa todetaan. (Hujala ym.1999, 19.) Rauhallisuus ja kii-

reettämyys ympäristössä ovat tärkeitä sekä lapsille että aikuisille. Lasten ohjaus edellyttää aikuiselta aitoa kiinnostusta lasta kiinnostavia asioita kohtaan ja jatkuvaa valppaana oloa sekä tilannearviointia. (Kangasalo ym. 2000, 96 - 97.)

Liisa Holkeri-Rinkisen (2009) tutkimuksen mukaan elämä päiväkodissa on monipuolista ja rikasta. Liki parinkymmenen lapsen ryhmässä mahdollistuu runsas sosiaalisen kanssakäymisen verkosto. Lapsi kaipaa rinnalleen vertaisiaan kavereita ja turvallisia sekä sensitiivisiä aikuisia. Hiljaisilla lapsilla on taipumusta luovuttaa ja vetäytyä, eivätkä he helposti tule kuulluiksi sosiaalisissa tilanteissa. Kuulluksi tuleminen ei saisi olla riippuvainen lapsen sosiaalisesta kyvykkyydestä. Aikuisen lapselle muiden kuullen antamalla palautteella, niin määrällisellä kuin laadullisellakin, on merkitystä siinä, millaisena lapsi muiden silmissä näyttäytyy. Ystävällinen puhe on omiaan suojelemaan lapsen kasvoja sekä ylläpitämään häneen sellaista suhdetta, jossa myös turvallisuuden ja luottamuksen on mahdollista säilyä. Päiväkodin arjessa toteutuva arvostava suhtautuminen lapseen on myös työntekijöiden ja lapsen vanhempien välisen kasvatuskumppanuuden kantava kivijalka.

2.5 Leikin merkitys esiopetusikäiselle

Esiopetuksen opetussuunnitelma lähtee ajatuksesta, että esiopetuksessa lapselle tarjotaan mahdollisuus kehittää persoonallisuuttaan monipuolisesti omista lähtökohdistaan, leikin ja toiminnan kautta, (Kangasalo ym. 2000, 45). Esikouluikäinen lapsi on yleensä edistynyt pitkälle luovuutta, keskittymiskykyä ja pettymyksen-sietokykyä edistävissä rakenteluleikeissä. Vaativat mallien mukaiset rakentelut onnistuvat ja yhteisrakentaminen on yleistä, jolloin myös sosiaalinen näkökulma korostuu toisen huomioonottamisen myötä ja edellä mainitut asiat jaetaan leikkikaverien kanssa. Rakenteluleikeissä lapsi oppii itse kokeilemalla matemaattisia ja avaruudellisia ajattelumalleja. Aikuisen olisi tuettava lapsen rakenteluleikkejä varuamalla niille tarpeeksi aikaa, rauhaa ja tilaa. (Brotherus ym. 2002, 193.)

”Lapsi ei leiki oppiakseen vaan oppii leikkiessään” sanoo filosofian tohtori Marjatta Kalliala. Hänen mukaansa tieteenteoriat eivät pysty selittämään leikin salaperäitä. Leikki on lasten omin juttu ja aikuisten tehtävänä on antaa siihen mahdollisuus.

Lapsi ei etene johdonmukaisesti leikkiessään vaan leikki vaatii improvisaatiota ja mielikuvitusta. Hyvä leikki tarvitsee aikaa ja läsnä olevia aikuisia. Päiväkotiympäristö on usein liian siivottu ja ankea inspiroivalle leikille ja ulkoleikit ovat liian kaavamaisia. Leikki on lapselle tapa käsitellä häntä askarruttavia asioita. (Spåre 2009, 8 – 9.) Samanikäisten seurassa leikkimisellä on erilaiset seuraukset kuin sillä, että leikkisi yksin (Rusanen 2008, 26).

Monesti leikki nähdään lähinnä lapsen sosiaalisten taitojen harjaantumisenä, mutta leikin arvo on kasvun ja kehityksen kannalta syvempi. Leikin avulla lapsi kommunikoi, luo ja ilmaisee. Esiopetusikäisen erilaisia leikkejä kannustamalla lasta voidaan ohjata myös monipuolisten kognitiivisten ja motoristen taitojen käyttäjäksi. (Valkealan kunnan esiopetussuunnitelma.) Leikillä on oleellinen osa lapsen kehityksessä esimerkiksi oppimisedellytyksien kehittymisen kannalta. Leikkiessään lapsi harjoittelee älyllisiä kykyjään erottamalla todellisuuden ja leikin toisistaan, leikin sääntöjen ymmärtämistä, suunnitelmallista leikkiä, kykyä muuttaa suunnitelma kesken leikin, roolien hallitsemista ja leikin strategian ylläpitämistä. Leikkiessään lapsi kehittää ajattelukykyään ottamalla selvää asioista ja valitsemalla erilaisia selviytymiskeinoja leikeissä esiintyvien tilanteiden mukaisesti. (Brotherus ym. 2002, 203.)

Mielikuvitusleikit ovat yhteydessä kielelliseen kehittymiseen ja toimimiseen ryhmässä joko aikuisen kanssa tai ilman. Kuvittelu- ja roolileikit kehittävät sosiaalisia taitoja ja ryhmässä leikkiminen lisää sanavarastoa ja kehittää myös itseilmaisua. Motoriset taidot harjaantuvat monipuolisesti kuvittelu- ja roolileikeissä, jotka ovat usein toiminnallisia. Kuvitteluleikkeihin liittyy esikouluikäisillä usein säännöt ja sääntöleikkeihin liittyy myös kuvittelu. Tässä vaiheessa lapsella on kyky ymmärtää ja noudattaa ennalta sovittuja sääntöjä ja rooleja sekä kestää kilpailua ja sen mukanaan tuomaa pettymystä. Sääntöleikit ovat tärkeä osa lapsen itsenäistymisprosessia, jossa lapsi irtautuu aikuisen ohjauksesta mutta jotka auttavat lasta tottumaan ja ymmärtämään yhteiskunnan sääntöjä ja normeja. (Brotherus ym. 2002, 197.)

Aikuisen rooli lapsen leikissä on suuri. Aikuinen voi vaikuttaa leikkiin joko välillisesti tai välittömästi ohjaten. Välillisesti aikuinen määrittävät lapsen leikkiä ajan, tilojen, leikin sisällön, tarvikkeiden ja sosiaalisuuden puitteissa. Aikuisen velvolli-

suutena olisi varata leikille päivittäin tarpeeksi aikaa, myös esikoulussa. Leikin pitkäjännitteisyyden kannalta vasta noin 45 minuuttia lapsen omaehtoista leikkiä olisi riittävä aika. Kiire, keskeytykset sekä riittämätön aktiivisen ja passiivisen toiminnan vaihtelu luo levottomuutta ja on este laadukkaalle leikille. (Brotherus ym. 2002, 199; Sinkkonen 2002, 206 - 208.) Aikuinen luo turvallisen ilmapiirin rohkaisten lasta uskaltautumaan leikkien kautta kohtaamaan uusia ulottuvuuksia maailmassaan. (Brotherus ym. 2002, 187.)

Leikki ja tarve leikkiin ovat pienelle lapselle tärkein asia, mihin hän luontaisesti suuntautuu. Leikin merkitystä lapsen kokonaisvaltaiselle kehitymiselle ei voi liikaa korostaa. Leikkiessään lapsi käy läpi kokemuksiaan, havaintojaan, tunteitaan ympäröivästä maailmasta korostamalla niitä asioita, joilla on hänelle suurin merkitys sillä hetkellä. Leikkiessään lapsi pohtii ja luo uutta (Varttua). Lapsen mielikuvituksen, ajattelun ja itsesäätelyn kehitymiselle leikillä on suuri merkitys. Leikkiessään lapsi harjoittelee ihmisenä olemista, mutta leikki ei ole lapselle vain oppimista ja kehittymistä, vaan tuottaa lapselle myös puhdasta iloa ja mielihyvää. (Brotherus ym. 2002, 184 - 188.) Lapselle leikin merkitys on leikki itse, eikä lapsi ajattele leikkiessään oppivansa, vaikka aikuinen näin useimmiten ajatteleekin. (Spåre 2009, 8 - 9; Sinkkonen 2002, 187). Lasten leikkejä seuraamalla ja analysoimalla voi lapsen kehitystasosta ja mahdollisista tuen tarpeista saada arvokasta tietoa. Aikuisella tulee olla hyvät pohjatiedot niin leikin olemuksesta kuin erilaisista leikkityypeistä, jotta hän ymmärtää ja tunnistaa leikistä havainnoitavat asiat. (Brotherus ym. 2002, 201.)

Päiväkotien päiväjärjestyksen rutinoituminen asettaa haasteita leikkimahdollisuuksien ja -ajan luomiselle. Henkilökunnan olisi tietoisesti kiinnitettävä huomiota riittävän leikkiajan varaamiselle. (Hakkarainen 2003.) Aikuisen tehtävänä on huolehtia leikin puitteista, pitää yllä järjestystä ja myös tarpeen mukaan aktivoida ja harjoituttaa leikkiä. Lasten luovuus tarvitsee toisinaan myös yhdessä tekemistä ja – oivaltamista. Aikuinen voi myös haitata lapsen mahdollisuutta nauttia leikistä häiritsemällä tai puuttumalla siihen liikaa esimerkiksi yrittämällä saada leikkiin aikuisen mielestä kehittäviä tai suoraan opetuksellisia tai kasvatuksellisia päämääriä. (Sinkkonen 2002, 158, 176.) Esikouluikäisen leikeissä vasta rakennetaan oppimisen edellytyksiä ja motivaatioperustaa, joten on tärkeää, ettei leikki ole esiopetuksessa pelkkä

opetusmenetelmä, vaikka aikuinen voi omalla osallistumisellaan rikastaakin lasten leikkejä(Hakkarainen 2003).

Esiopetuksen painotuksissa tuodaan esille faktojen ja analyyttisen ajattelun opettamisen merkitystä lapsille ja tästä johtuen lasten tietojen lisääminen ympäröivästä todellisuudesta on ymmärretty parhaaksi tavaksi rikastuttaa lasten mielikuvitusmaailmaa, mutta Hakkaraisen mukaan olisi parempi käyttää satuja ja oman, lasta ympäröivän kulttuurin esteettisiä alueita leikkien monipuolistamiseen. Lapsi etsii ja havainnoi elämän mielekkyyttä ja leikkiessään lapsi tulkitsee löytämiään mielekkyyksiä. Aikuisen ohjaus on perusteltavaa, kun kyse on kokonaisista lasten mielikuvitusta ja elämyksellisyyttä tukevista projekteista, joihin valitaan lapsia kiinnostava aihe, jonka työstämiseen voi kuulua sadutusta, teatteria, satujen lukemista, tarinoiden dramatisointia eri keinoin, rekvisiitan ja toimintaympäristön rakentamista teeman ympärille. (Hakkarainen 2003.)

Esikoulun toiminnassa pitää ottaa huomioon lapsen tarve oppia mielikuvituksen ja leikin kautta (Opetushallitus 2009), sillä leikillä on oleellinen osa lapsen kehityksessä esimerkiksi oppimisedellytyksien kehittymisen kannalta. Leikkiessään lapsi harjoittelee älyllisiä kykyjään erottamalla todellisuus ja leikki toisistaan, leikin sääntöjen ymmärtämisellä, suunnitelmallisella leikillä, kyvyllä muuttaa suunnitelma kesken leikin, roolien hallitsemisella ja leikin strategian ylläpitämisellä. Leikkiessään lapsi kehittää ajattelukykyään ottamalla selvää asioista ja valitsemalla erilaisia selviytymiskeinoja leikeissä esiintyvien tilanteiden mukaisesti. (Brotherus ym.2002, 203.)

3 LAPSI JA LAADUNHALLINTA

3.1 Lapsilähtöisyys ja lasten osallisuus

Lapsilähtöisyyden pitäisi olla itsestään selvä, nykypäivän lastenhoidon keskeisin lähtökohta niin hoidolle kuin toiminnallekin. Lapsilähtöisyys korostaa lapsen yksilöllistä huomioon ottamista ja lapsilähtöinen kasvattaja tuntee ja tietää lapsen kehityksen tason. Oleellista olisi, että kasvattaja yrittäisi oppia tuntemaan lapsen tavan hahmottaa maailmaa, koska olisi tärkeää päästä mukaan lapsen ajatuksiin ja hänen maailmaansa, vastavuoroisuus toteutuisi näin paremmin. (Kärkkäinen & Manninen 2000, 47.) Lapsilähtöisyyden huomioiminen laadukkaasti ottaa huomioon valtakunnallisen varhaiskasvatuksen perusteet ja esiopetuksen sisältöalueet. Huomioivaa työtä voi tehdä enemmän lapsen ehdoilla, lapsilähtöisesti.

Lapsilähtöisessä pedagogiikassa lasta pidetään aloitteellisena, merkityksiä antavana, yksilöllisiä intressejä omaavana ja valintoja tekevänä toimijana. Lapsi rakentaa aktiivisesti ymmärrystä itsestään ja ympäröivästä elämästä. Lapsi hankkii aktiivisesti tietoa ja oppii toimimalla itse. Lasten esittämien näkökulmien huomioon ottaminen voi haastaa aikuisia kyseenalaistamaan omia totuttuja ajattelu- ja toimintatapoja sekä etsimään niiden tilalle uusia. (Kupila 2004, 10, 11.)

Lasten aktiivisen osallistuminen ongelmaksi osoittautuu aikuisten toimintakulttuuri. Organisoititapa asettaa lapset toisarvoiseen asemaan, mikä estää lasten osallistumisen ja osallisuuden toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Lapset ovat työntekijän toiminnan kohteena ja tietoa lapsen näkökulmasta ei juuri kerätä. (Karlsson 2000, 13, 14.)

Lasten osallisuuden pitäisi olla merkityksellistä ja aitoa. Sen tulisi lähteä lapsista itsestään, heidän haaveistaan, toiveistaan ja huolenaiheistaan. Lapset ovat osoittaneet, että heidän osallistumisellaan on merkitystä heitä ympäröivässä maailmassa. Heillä on ideoita, oivalluskykyä, jotka rikastuttavat aikuisen käsityksiä. Lapset tuovat positiivisen osuuden aikuisten toimintaan. (Unicef 2003.)

Lasten tietoisuus omasta ajattelustaan kehittyy aikuisten ja lasten yhteisissä keskustelutuokioissa ja lasten keskinäisissä keskusteluissa. Lasten mielipiteiden kysyminen lisää heidän vaikutusmahdollisuuksiaan. Lapsen kuulemista ja toiminnan kehittämistä voidaan lisätä arvostamalla ja ymmärtämällä lasten merkitysmaailmaa. (Kupila 2004, 17, 28; Rusanen 2008, 28.) Lapsen osallisuuteen vaikuttavat aikuisen antamat mahdollisuudet.

Lapsi tulisi nähdä oman tietonsa jäsentäjänä ja lapsen oman aktiivisuuden ja havainnoinnin pitäisi ohjata keskeisesti opetuksen järjestämistä. Velvoite kuulla lapsia heitä koskevissa asioissa luo tasa-arvoisen perustan aikuisen ja lapsen kanssakäymiselle. Tasa-arvoisessa ilmapiirissä lapsi voi paremmin oppia vaikuttamisen mahdollisuuksia. Valmiudet oppimisvalmiuksien kehittymiseen edellyttää vapautta tutkia ja yrittää. Itseohjautuvuus on keskeinen voimavara lapsen oppimisessa. (Kangassalo ym. 2000, 39.) Tärkeänä näemme myös Hujalan ajatuksen, että lapsi on kiinteä osa kasvuympäristöään, joka voi olla lapsen kehitystä tukeva tai rajoittava, riippuen siitä, kuinka paljon lapsella on vaikutusmahdollisuuksia omaan elämäänsä ja toimintaympäristöönsä (Hujala ym. 1999, 10 - 11).

Brotherus, Hytönen ja Krokfors nostavat kriittisesti esiin lapsilähtöisen kasvatusteorian ja niin sanotun aikuislähtöisen kasvatuksen vastakkainasettelun. Lapsilähtöisen kasvatuksen puolestapuhujien mukaan kasvattajan toiminnan tulisi perustua lasten havainnoimiseen, kuuntelemiseen ja lapsen elämän kokonaisvaltaiseen tutustumiseen. Vasta näiden pohjalta kasvattaja pystyy lapsilähtöisen kasvatusteorian tavoitteiden, sisältöjen ja menetelmien määrittelemiseen. Lapsilähtöistä kasvatusteoriana kritisoidaan liiasta yksilökeskeisyydestä, joka unohtaa kasvatuksen yhteisöllis- yhteiskunnallisen merkityksen tärkeyden, jonka tarkoituksena on kasvattaa lapsia osaksi demokraattista yhteiskuntaa. Lasten pitää saada kokemusta niin itsehallinnon ja yksilöllisyyden toteuttamisesta, kuin myös kehittää toisten ihmisten ymmärtämistä, huomioonottamista ja kunnioittamista. Yhteistyötaidot kehittyvät vuorovaikutuksessa niin toisten lasten kuin aikuistenkin kanssa. Lisäksi kirjoittajat kiinnittävät huomiota julkisen kasvatuksen pysymiseen avoimena ja julkisiin, usean

eri osapuolen yhteistyönä laadittuihin asiakirjoihin perustuvana. (Brotherus ym. 2002, 51 - 59.)

3.2 Laatu varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussektorilla laatutyön ja siihen sisältyvän arvioinnin keskeisimpänä tavoitteena on varhaiskasvatustoiminnan kehittäminen ja laadukkaan toiminnan ylläpitäminen eli laadunhallinta. Ennen laadunhallinta ja arviointiperusteiden laadinta on tärkeää käydä arvokeskustelua siitä, millaista on hyvä varhaiskasvatus, sillä ilman sitä ei ole määritelmää siitä, mikä on hyvää ja huonoa varhaiskasvatusta. (Hujala ym. 1999, 1.)

Eräs varhaiskasvatuksen laadun kehittämisen haasteita onkin, kuinka muuttaa vanha aikuisesta lapseen päin lähtevä tarkastelukulma lapsilähtöisemmäksi niin, että lapsi huomioitaisiin paremmin oman ympäristönsä aktiivisena toimijana ja vuorovaikuttajana. Aikuisten toiminnan pitäisi olla nimenomaan lapsen kannalta mielekästä, tarkoituksenmukaista ja kehityksellisesti sopivaa. (Hujala ym. 1999, 13). Päivähoitoa ja varhaiskasvatusta ohjaavat useat asiakirjat ja dokumentit, joita voidaan pitää laadunhallinnan perusteina. Päivähoidon ja varhaiskasvatuksen keskeisin normiohjaamisen väline on laki ja asetukset lasten päivähoitosta. Varhaiskasvatuksen linjauksissa (2002) lasten ja perheiden tarpeet nostetaan palvelujärjestelmän laadun kehittämisen lähtökohdaksi. (Alila & Parrila 2004, 12 - 15.)

Laatutavoitteet pitää ensin muuntaa laatukriteereiksi, konkreettisiksi lausekkeiksi, joiden avulla toimintojen ja toimintaperiaatteiden arviointi tapahtuu. Arvioinnista saadut tulokset ja tehdyt johtopäätökset johtavat omasta toiminnasta oppimiseen ja sen kehittämiseen tuomalla esiin vahvuuksia, mahdollisuuksia sekä lisäämällä itsetuottamusta ja kannustamalla eteenpäin. Vaikka arviointi liittyy myös kontrollointiin ja tämän vuoksi sillä saattaa olla negatiivinenkin merkitys, pitäisi se kokea positiivisena, koska sen tuloksena voidaan saada toiminnan kehittämisen kannalta hyviä ehdotuksia ja vaihtoehtoja. (Hujala ym. 1999, 58 - 60.)

Laadunmäärittelyyn ja arviointiin osallistuvat ihannetapauksessa kaikki paikallistasossa toimivat osapuolet, niin henkilöstö, vanhemmat kuin lapsetkin. Yksikkökohtaisesti yhdessä toteutettu arvopohjassuunnittelu sitouttaa kaikki osapuolet paremmin laadunhallintatyöhön ja lisää myös asiakkaiden eli lasten ja vanhempien vaikutusmahdollisuuksia kehittää varhaiskasvatusta. Yhdessä voidaan sopia myös tavat, kuinka laatukriteerien toteutumista seurataan. (Hujala ym. 1999, 63.)

3.3 Laatu esiopetuksessa

On laadullista eroa siinä, nähdäänkö esiopetustyö perustuvan yhteissuunnitteluun lasten ja vanhempien kanssa vai otetaanko lasten ja vanhempien näkemykset vain huomioon esiopetuksen suunnittelussa (Rusanen 2008, 37). Mannerheimin Lastensuojeluliiton mukaan lapsella on oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen ja suuret ryhmäkoot vaarantavat lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimisen. Keskeinen laatutekijä on ammattitaitoinen, motivoitunut ja pysyvä henkilökunta. Päivähoidon, esiopetuksen ja perusopetuksen tulee muodostaa lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä tukeva jatkumo. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2009, 13 – 14.)

Esiopetuksen perustana ja kehyksenä on valtakunnallisen esiopetussuunnitelman perusteet (Opetushallitus), jonka pohjalta laaditaan niin kunta-, yksikkö- kuin henkilökohtaiset esiopetussuunnitelmat. Paikallisissa ja yksikkö esiopetussuunnitelmissa tarkennetaan määritellyjä tavoitteita ja sisältöjä omista lähtökohdista ja paikallisista erityisyyksistä käsin ja niiden pohjalta luodaan toimintakokonaisuuksia. Lasten huoltajilla on mahdollisuus vaikuttaa paikallisten ja yksikkökohtaisten suunnitelmien tekemiseen. (Opetushallitus 2009.)

Lapsen esiopetuksen suunnitelma voidaan laatia jokaiselle lapselle erikseen tai yhteisesti koko esiopetusryhmälle. Myös molemmat vaihtoehdot voidaan yhdistää. Esiopetuksen työskentelyn ja oppimisprosessin edetessä lapsen ja opettajan välinen arviointi on jatkuvaa ja vuorovaikutteista. (Valkealan kunnan esiopetussuunnitelma.)

Jokelan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2007) mainitaan, että lasten itsensä kanssa arvioidaan mahdollisimman paljon ja heidän toiveitaan kuunnellaan ja mahdollisimman paljon.

Taina Peltonen (2002) on haastatellut esiopetusta käsittelevään väitöskirjaansa hallinnon edustajia, vanhempia, opettajia sekä lapsia koskien heidän näkemyksiään esiopetuksen laadusta. Hänen mukaansa lapsuuden rajautuminen koti-, koulu- tai päiväkotimaailmaan on aiheuttanut sen, että lapsen yhteiskunnallinen asema on jäänyt sen ajatuksen varaan, että lapsi on vasta hankkimassa niitä tietoja, taitoja, kykyjä ja valmiuksia mitä hän vasta tulevaisuudessa yhteiskunnassa tarvitsee ja on näin varsinaisen, aikuisten yhteiskunnan ulkopuolelle. Omassa väitöskirjassaan Peltonen pitää tärkeänä, että kaikilla esiopetuksen osapuolilla on mahdollisuus osallistua arviointiin. Arvioinnissa hän on halunnut kiinnittää huomiota esiopetuksen sisällön arviointiin ja oppimisympäristön fyysiseen puoleen.

Väitöskirjassaan Peltonen nostaa esiin Hujalan ynnä muiden (1999, 148- 149) sekä Ojalan ja Siekkisen (1998, 15) mielipiteet lapsen aktiivisuutta korostavasta roolista sekä lapselle merkityksellisen toiminnan kuten leikkien ja projektien tärkeyttä. Lapsen myönteisen minäkuvan tukeminen ja kehittäminen korostuu myös. Laatuvaatimuksissaan he painottavat lapsen omaa ympäristöä ja tarpeita sekä aikuisen merkitystä lapsen motivoinnissa ja tarpeeksi haasteellisten oppimistilanteiden luoja. Lapsen kehityksen arvioinnin lisäksi laatuvaatimukset kohdistuvat toteuttamiseen ja arviointiin.

Peltosen (2002) väitöskirjan johtopäätöksissä todetaan vertailtaessa tutkimustuloksia aikuisten kiinnittävän liian vähän huomiota lapsen kaverisuhteisiin tai eivät ymmärrä niiden suurta merkitystä. Kavereiden merkitys esikoulun mielekkyyteen on suuri ja kavereiden puute saattaa pahimmillaan olla syrjäytymiskierteen alku. Ilahduttavaa tuloksissa oli, että vanhempien mielestä lasten tunteiden huomioon ottaminen ja lasten ihmisyyteen kasvaminen on tärkeää esiopetuksessa.

Eräs suurimmista haasteista esiopetuksen kehittämisessä on kuinka esiopetuksesta saadaan jatkumo kouluun, jotta lapsen oppimiskokemukset ja – kehitys eivät katkeaisi. Eräitä Peltosen (2002) esittämiä ajatuksia on kasvatuskumppanuuden, eli päiväkodin ja vanhempien sekä koulun ja vanhempien välisen yhteistyötä pitäisi vahvistaa sekä esi- ja peruskoulun opettajien yhteydenpitoa. Lapsen kehityksen ja oppimisen systemaattinen ja jatkuva seuranta, joka siirtyy koulun puolelle, olisi tärkeää sekä huolehtiminen mahdollisimman matalasta kynnyksestä siirtyessä perusopetukseen. Lapsille olisi saatava turvallisuuden tunnetta tutustuttamalla lapsia koulun tiloihin ja ihmisiin vähitellen jo esikouluvuoden aikana.

Syyskuussa 2006 OECD julkaisi toisen varhaiskasvatuksen raporttinsa, jossa korostetaan varhaiskasvatuksen asemaa ja merkitystä osana hyvää lapsuutta ja lapsen oikeuksia. Tämä toteutuu raportin mukaan pohjoismaisessa mallissa, jossa koulua varten ei valmenneta, vaan tuetaan erilaisia ja erilaisista lähtökohdista olevia lapsia oppimisen alkuun. Investointia esiopetukseen kaivattiin kuitenkin lisää, koska esiopetuksessa luodaan pohja oppimiselle. Raportissa korostetaan, ettei lasten hyvinvoinnin ja tulevaisuuden mahdollisuuksien turvaamiselle ole oikoteitä vaan laadun kehittäminen varhaiskasvatuksessa vaatii yhteiskunnallista sekä poliittista tukea ja tahtoa. Ammattitaitoiseen, motivoituneeseen henkilöstöön panostaminen on laadun perusteita. Raportin viesti on kootusti seuraava:

Hyvä ja laadukas varhaiskasvatuksen ja päivähoidon järjestelmä sekä niiden sisältö lisää lasten ja perheiden hyvinvointia, kun taas laadullisesti huonojen palvelujen tuottamat haitat ovat sekä välittömiä että pitkä-aikaisia (Unicef, 2008).

3.4 Laadun arviointimenetelmiä

Lapsia on kuunneltu päätöksentekovaiheissa ja kehittämissuhteissa melko vähän. Tutkimuksissa on noussut esiin huomattaviakin eroja eri yksiköiden toiminnan välillä nimenomaan laadun suhteen ja kehittämisalueiksi on noussut lasten ja vanhempien vaikutusmahdollisuuksien lisäksi lasten yksilöllinen huomioiminen. Voivatko lapset itse määrittellä hyvää päivähoitoa ja arvioida toiminnan laadukkuutta? Lasten unohtumisen laatukäsitysten ja -kokemusten esille tuojina on huomannut esimerkiksi Leena Turja, joka tutkii väitöskirjassaan yhteisiä laadunmäärittelyn mahdollisuuksia ja haasteita niin henkilökunnan, vanhempien kuin lastenkin käsityksiä. Hänen mielestään lasten omien laatukäsitysten- ja arviointien kuuleminen on laadukkaan varhaiskasvatuksen tunnusmerkki. (Kupila, 2004, 9 - 10.)

Varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan kuuluu yhteistyössä tehty arviointi niin henkilökunnan, lasten ja vanhempien kuin muidenkin yhteistyötahojen kanssa. Arviointia tehdään yleisimmin joko yksilöarviointina tai prosessiarviointina. Yksilöarvioinnissa seurataan lapsen henkilökohtaista kehitystä, kasvua ja oppimista ja kasvatusprosessia arvioidaan muun muassa pedagogisten tavoitteiden toteutumisella ja oppimisympäristön toimivuudella tai voidaan selvittää toteutuvatko kaiken toiminnan lähtökohdiksi valitut arvot. (Hujala ym. 1999, 41.)

Arviointi perustuu aina dokumentoinnille. Tiedon kerääminen voi tapahtua niin havainnoimalla, erilaisten lasten tuotosten keräämisellä kuin sekä lasten että aikuisten tuottaman informaation tallentamisella joko tekemällä esimerkiksi havainnointiraportteja, videoita, äänitteitä, valokuvia tai päiväkirjoja. Lasten portfoliot tai kasvunkankansiot koostuvat yleensä näistä elementeistä. Lapsilähtöiseen arviointiin kuuluu jatkuva lasten kehityksen ja oppimisen seuranta, niin kutsuttu arvioiva havainnointi. Arviointi toteutetaan edellä mainitusti katselun, kuuntelun ja dokumentoinnin avulla. Arviointi voidaan toteuttaa tai sen osaksi voidaan liittää myös kysely ja haastattelu, kuten työssämme olemme tehneet. (Hujala, ym. 1999, 41 - 42.)

Edellä mainittujen arviointimenetelmien lisäksi on kehitetty päiväkoteihin muun muassa Lapsi ja laatu- malli, Tutki- Kehitä- Arvioi- arviointijärjestelmä (TAK) lapsen itsearvioinnin välineeksi sekä The Leuven Involment Scale for Young Children (LIS- YC), joka on lasten toiminnan sitoutuneisuuden arviointiin kehitetty arviointimalli. (Alila ym. 2004, 40 - 44, 62.)

3.5 Lapsen itsearviointi

Esiopetuksen oppimisprosessin edetessä lapsen ja opettajan välinen arviointi on jatkuvaa ja vuorovaikutteista. Valkealan Kunnan esiopetussuunnitelman (2007) mukaan arvioinnissa ei niinkään keskitytä tavoitteiden saavuttamiseen vaan painotetaan lapsen kasvu- ja oppimisprosessin edistymistä. Palautetta annetaan huoltajien ja opettajien sekä mahdollisesti lapsen kanssa käytävissä keskusteluissa. Lasta ohjataan itsearviointiin, joka tukee minäkuvan kehittymistä. Kouvolan kaupungissa, entisessä Valkealan Kunnassa esiopetusikäisten lasten kirjallinen arviointi painottuu kevääseen, jolloin huomioidaan yksilöllisiä saavutuksia koulutulokaskaavakkeisiin. (Hyttinen ym. 2007.)

Lapsen itsearviointi tukee lapsen omaa itsetuntemusta ja itsearvostusta. Lapsen pitäisi olla mukana lasta itseään koskevissa keskusteluissa, jotta hän oppii arvioimaan itseään. Lapselta tulisi kysyä mielipiteitä, mitä itse ajattelet? Lapselle olisi hyvä tuoda esiin opetettavien asioiden eli esiopetustehtävien tarkoitus, että hän olisi tietoinen opettevasta asiasta. Tietoisuus tukee itsearviointia ja oman oppimisen omaksumista. (Brotherus 2009.)

Aikuisen turvallinen, hyväksyvä palaute ja ohjaaminen vahvistavat lapsen itsetuntoa ja tukevat oppimis- ja kehittymismahdollisuuksia. Vuorovaikutus myös toisten lasten kanssa auttavat minäkuvan ja terveemmän sekä vahvemman itsetunnonkehittymisessä. Esiopetuksessa opettaja pystyy yksilölliseen lapsen oppimisen tukemiseen, kun hän tietää lapsen kehitysvaiheen ja tuntee lapsen vahvat sekä harjoitusta vaativat kehityksen alueet. (Lummelahti 2001, 133, 200.)

Opetushallitus korostaa oppimaan oppimisen taitoja, kommunikaatiotaitoja sekä motivaatiota elinikäiseen oppimiseen. Nämä taidot auttavat saavuttamaan muitakin taitoja ja uutta osaamista. Oppijan tulisi tietää, miten hän oppii ja miten hän voi vaikuttaa omaan oppimiseensa. Oppijan on opittava vähitellen ottamaan suurempi vastuu oppimisestaan. Näihin taitoihin opettelemiseen tarvitaan oikeanlaisia opetusmenetelmiä, opiskelu- ja työskentelytapoja sekä vuorovaikutusmalleja. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2000, 8.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat

Tutkimusaihe on tärkeä ja ajankohtainen. Olemme pohtineet omassa työssämme päiväkodissa muun muassa lapsen osallisuutta ja mahdollisuuksia ilmaista omia mielipiteitä ja ajatuksia; lapsen omaa näkökulmaa esiopetuksesta.

Tutkimuksemme pyrkii selvittämään esiopetusikäisen lapsen omaa näkemystä esiopetusvuodesta esitettyjen kysymysten pohjalta. Miten lapsi kokee esiopetusympäristön? Mitä lapsi pitää tärkeänä esiopetuksessa? Voisiko lapsen haastattelu olla osa esiopetuksen arviointimenetelmää ja laadunhallintaa?

Tutkimuksemme tarkoituksena on saada lapset mukaan päiväkodin esiopetuksen laadunhallintatyöhön osoittamalla jo kenties käytössä olevien menetelmien lisäksi suoran haastattelun käyttökelpoisuus arviointimenetelmänä. Opinnäytetyömme on tutkimus, jonka aineisto kerättiin haastattelujen avulla. Lapsilähtöisyys ja lapsen aktiivisempi osallistuminen suunnittelu- ja päätöksentekovaiheessa saisi mahdollisesti enemmän tilaa, esimerkiksi tutkimukseen osallistuvassa päiväkodissa. Sen lisäksi lapsen arviointi antaa tietoa esiopetuksesta sen kehittymistyölle.

4.2 Aineiston hankinta ja tutkimusmenetelmä

Tutkimuksessamme käytämme kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, johon löysimme näkökulmaksi fenomenografian. Menetelmä tuntui luontevasti sopivan lasten kanssa tehtävään haastattelututkimukseen. Myös haastattelun aineistonhankintatapa oli varsin helppo valinta, koska huomasimme tutustuessamme aikaisempiin opinnäytetöihin, että lapsille tehty haastattelu oli harvinainen. Esiopetusikäinen lapsi osaa jo puhutun kielen avulla ilmaista käsityksiään. Laatua ja sen arviointia on tutkittu aikaisemmissakin tutkimuksissa, mutta kohderyhmänä ovat olleet yleisemmin henkilökunta tai vanhemmat. Aiheeseen tutustuttuamme totesimme myös, että on luotettavampaa kysyä tämänikäiseltä suoraan, kuin yrittää tehdä esimerkiksi havaintoja.

(Ahonen, Saari, Syrjälä & Syrjäläinen 1996, 113 - 121.) Oikealla tavalla esityt kysymykset, jotka ovat yksinkertaisia ja ymmärrettäviä auttavat lapsia antamaan luotettavia vastauksia. Korkmanin (2006) väitöskirjan mukaan tapa kuinka lapselta kysytään vaikuttaa siihen miten lapsi vastaa ja kuinka lapsi muistaa asioita. (Rusanen 2008, 44.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on lähtökohtana todellisen elämän kuvaaminen. Kohdetta pyritään kuvaamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tarkoituksena löytää tosiasioita. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija luottaa enemmän keskusteluihin tutkittavan kanssa, kuin mittausvälineillä hankittavaan tietoon. Tutkimussuunnitelma myös muotoutuu tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 152, 155.)

Fenomenografisessa tutkimuksessa vuorovaikutus on keskustelua eikä kuulustelua ja lapsikin tulee kohdata tietoa tarkoituksella rakentavana tasa-arvoisena keskustelukumppanina. Fenomenografisessa tutkimuksessa aineisto on hankittu syvyyssuunnassa ja tutkimushenkilöiden määrä on pääsääntöisesti pieni. Lisäksi fenomenografia soveltuu tutkimukseemme, jossa haastateltavat lapset saattavat ilmaista hyvinkin erilaisia käsityksiä samaan kysymykseen, jolloin vastaukset ja käsitykset pitää luokitella ja analysoida niiden eri sisällön merkitysten perusteella. Lisäksi tutkimusmenetelmässä korostuu tutkittavan subjektiivisuus kokemuksiinsa esimerkiksi omasta oppimisestaan, mikä tuli esille tutkimushaastattelussamme. (Syrjälä ym. 1996, 114 - 122; Hirsjärvi & Hurme 2000, 11, 34 - 36.)

Haastattelussa käytimme puolistrukturoituja kysymyksiä, jotka olivat kaikille samat. Puolistrukturoidussa haastattelussa ei käytetä valmiita vastausvaihtoehtoja vaan lapset vastaavat kysymyksiin rauhassa omin sanoin. Haastattelutilanne muistuttaa avointa haastattelua, koska lasten kanssa keskustellaan kysymysten aiheista. (Eskola & Suoranta 2000, 86.)

Lapsia pyydettiin myös tekemään produktiivinen tehtävä täydentämään haastattelua. Lapset piirsivät esikouluvuodestaan, mitä he ovat tehneet ja oppineet.

Kaikki lapset eivät ole samalla tavalla verbaalisia, johtuen muun muassa temperamentista ja kehityksen eriaikaisuudesta. Ulospäin hiljaiselta ja sulkeutuneelta vaikuttava lapsi saattaa ajatuksissaan olla hyvin aktiivinen, mutta hänen voi olla vaikeaa tuottaa sanallista arviota kokemuksistaan ja oppimisestaan. Piirtäminen on todettu hyväksi keinoksi lapsen haastattelun rinnalle sisäisen maailman tavoittamiseksi lapsen tekemässä arvioinnissa. (Kupila 2004, 15.)

4.3 Tutkimuksen eteneminen

Saimme idean opinnäytetyöhömmme Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuspäälliköltä ja aiheen rajauksen jälkeen aloitimme työn keväällä 2009 etsimällä ja tutustumalla teorian tietoon tutkimusta varten. Jo tutkimussuunnitelmaa varten löysimme varsin paljon kirjallisuutta, tosin esimerkiksi aiheeseen liittyvää laatua käsittelevää uudemmpaa kirjallisuutta oli varsin vaikea löytää. Laadimme kirjallisen haastatteluluvan lasten huoltajilta ja lapsilla oli myös itsellään oikeus kieltäytyä haastatteluun osallistumisesta. Informoimme asianosaisia tutkimuksestamme. Tutkimuslupaa anoimme Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuspäälliköltä sekä päiväkodin johtajalta haastatteluja varten.

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen jonka toteutimme haastatteluna ja piirtämistehtävänä. Luvat saatuamme kysyimme Kouvolassa sijaitsevasta Jokelan päiväkodista lupaa haastatella yhtä esikouluryhmää. Jokelan päiväkoti kuuluu entiseen Valkealan kuntaan, joka kuntaliitoksen myötä vuoden 2009 alussa liittyi Kouvolan kaupunkiin.

Lasten koteihin jaettiin 19 tutkimuslupalomaketta, joissa pyydettiin rastittamaan, saako lapsi osallistua tutkimukseen. Mitään henkilötietoja ei kerätty missään vaiheessa tutkimusta, vain esikouluryhmän henkilökunta oli selvillä lupalomakkeen palauttaneista.

Haastattelussa käytetyt kysymykset ovat syntyneet Valtakunnallisen esiopetus suunnitelman ja Valkealan kunnan esiopetus suunnitelman tavoitteiden sekä oman kiinnostuksemme mukaan. (liite 2.) Täydensimme haastattelua projektiivisellä teh-

tävällä (piirtäminen). Ensimmäinen osa koostui esiopetusvuotta koskevista kysymyksistä jotka toteutimme yksilöhaastatteluina. Tarkkoja sääntöjä haastattelukysymysten laadinnasta ei ole, onnistunut lomake riippuu monenlaisesta tiedosta ja kokemuksista (Hirsijärvi ym. 2000, 189). Työkokemus päiväkotimaailmasta on helpottanut kysymysten laadintaa tässä työssä.

Haastattelukysymyksiä testasimme ennalta samanikäisillä lapsilla kuin haastateltavat. Ennakkohaastattelun tekeminen on hyvä tehdä, jotta kysymyksistä saadaan mahdollisimman helposti ymmärrettävät ja haastattelurungosta toimiva. Kysymysten piti olla lähellä lapsen ajatusmaailmaa ja esikoulun arkipäivää. (Eskola & Suoranta 2000, 88.) Myös nauhurin käyttö oli tärkeää opetella etukäteen, esimerkiksi äänen kuuluvuuteen huomasimme kiinnittää huomiota ennakkotestauksen jälkeen.

Toteutimme haastattelun toukokuussa 2009 kahtena päivänä, jotta mahdollisimman moni tutkimusluvan palauttaneista lapsista pystyisi osallistumaan haastatteluun. Tutkimuslupia palautettiin 11. Saimme haastateltua 9 lasta, koska kaikki lapset eivät olleet haastattelupäivinä paikalla. Lisäksi vain tutkimusluvan palauttaneet lapset haastateltiin. Kaikki 11 lasta tekivät produktiivisen tehtävän.

Haastatteluja varten olimme varanneet pienen huoneen ja lapsia haastateltiin yksi kerrallaan. Pyrimme luomaan tilanteesta mahdollisimman rauhallisen ja mukavan tilanteen lapsille. Haastattelu on vuorovaikutustilanne, jonka täytyy olla mahdollisimman tasavertainen ja stressitön tilanne lapsille. (Hujala, Karila, Kinon, Niiranen, Ojala & Ruoppila 1999, 214.) Rusasen (2008, 44) mukaan aiemmissä tutkimuksissa on todettu lapsen vahvasta kyvystä kertoa itseään koskevista asioista omalla tavallaan, kun aikuinen antaa siihen mahdollisuuden.

Lapsen saapuessa haastatteluun muun muassa esittelimme itsemme, mitä teemme ja näytimme nauhurin johon nauhoitamme puheemme. Kerroimme myös, että ei ole pakko vastata kysymyksiin, jos ei halua tai ei osaa sekä voi kertoa, jos ei ymmärrä kysymystä. Lisäksi haastattelimme lapset nimettöminä ja vain me haastattelijat kuuntelimme lasten vastaukset. Myös Rusanen painottaa (2008) tutkimuksessaan, että lapsille tulee kertoa etukäteen mahdollisimman paljon haastattelutilanteesta

(Rusanen 2008, 85). Yritimme hälventää tilanteen mahdollisesti aiheuttamaa jännitystä esimerkiksi lupaamalla ”aarreakusta” haastattelun päätteeksi pienen yllätyksen (tarran) kiitoksena haastatteluun osallistumisesta. Nauhoitimme vastaukset, koska kyseessä olivat lasten sanalliset vastaukset kertomuksineen. Nauhoista oli jälkeenpäin helpompi purkaa vastauksia ja analysoida niitä. Myös nauhoittaessa huolehdimme anonymiteetin suojaamisesta.

Produktiivisessa tehtävässä pyysimme lapsia piirtämään mitä he olivat esikouluvuoden aikana oppineet ja tehneet. He saivat omin sanoin kertoa mitä olivat piirtäneet ja kirjasin selostuksen sanasta sanaan piirustuksen alle.

Koska tutkimuksessamme otimme suoraan kontaktin lapsiin ja lasten ääni on pääosassa, olemme pohtineet erityisen tarkkaan myös eettisiä kysymyksiä ja periaatteita. Tunnettuamme vastuumme koko opinnäytetyöprosessin ajalta ja vahvuutemme on, että meillä kummallakin on työkokemusta lasten parissa, joten ymmärrämme esimerkiksi lasten ikä- ja kehitystason huomioimisen tärkeyden.

4.4 Tutkimusaineiston analyysi

Tutkimuksen aineisto koostuu nauhoitetuista haastatteluista ja produktiivisesta tehtävästä. Aineiston käsitteleminen aloitettiin nauhoitettujen haastatteluiden purkamisella tekstiksi eli litteroimisella. Haastattelut purettiin sanasta sanaan tietokoneelle, jolloin aineistoa kertyi yhteensä 32 sivua sekä lasten piirustustehtävät käytiin läpi. Aineiston puhtaaksi kirjoittamisen jälkeen haastatteluihin on perehdytty lukemalla niitä toistuvasti läpi, vaikka aineiston jonkinasteista analysointia onkin tapahtunut koko prosessin ajan.

Kvalitatiivisen aineiston analysointi ei ole suoraviivaista ja yksinkertaista, koska aiemmin tutkimuksessa esitetyt käsitteet, tutkimuskysymykset ja menetelmät vaikuttavat sisällönanalyysiin. Omatkin ennakkokäsitykset ja – luulot saattavat päästä vaikuttamaan ja vaarana on, ettei aineiston analyysi tapahdukaan pelkästään aineiston alkuperäisistä lähtökohdista käsin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96.)

Tärkeintä kuitenkin olisi, että lapsen ääni ja kokemus pääsisivät muuttumattomana esiin. Tässä tapauksessa, kun lasten vastaukset ovat juuri se tulos, jota haetaan, on sisällönanalyysi käyttökelpoinen menettelytapa. Fenomenologisen suuntauksen puitteissa myös intuition merkitys korostuu kyseessä olevassa aineistossa; voi myös ”nähdä” merkityskokonaisuudet ilman sen järjestelmällisempiä ylä- ja alakategorioita. Tosin sisällön analyysin kautta voitaisiin esimerkiksi saada laadunhallintaan helpommin vertailtavia tuloksia kvantifioimalla eli tuottamalla sanallisesti kuvatusta aineistosta määrällisiä tuloksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 105 - 113.)

Pyrimme järjestämään haastatteluaineiston tiiviimpään ja selkeämpään muotoon ilman, että lapsen ääni katoaa. Etsimme haastatteluista yhtäläisyyksiä ja ryhmittelemme käsitteiden mukaan. Tärkeää olisi pyrkiä ymmärtämään, pääsemään samalle aaltopituudelle tutkittavien kanssa, ja oivaltaa esiin tulevat asiat, mitä ne heille merkitsevät. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113.) Haastatteluaineistosta nostettiin esille tutkimusongelman mukaisia teemoja ja keskeisiä aiheita. Teemoittelun avulla tekstiaineistosta saatiin esille tuloksia esitettyihin kysymyksiin. (Eskola & Suoranta 2000, 174, 17.)

4.5 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimushaastattelussa saatiin haastateltavalta tietoa suoraan joten sitä voidaan pitää luotettavana aineistonkeruumenetelmänä. Koemme tutkimuksessamme tärkeäksi olla itse vuorovaikutuksessa lasten kanssa, kuin että joku toinen haastattelisi lapsia. Tarkkoja sääntöjä haastattelukysymysten laadinnasta ei ole, onnistunut lomake riippuu monenlaisesta tiedosta ja kokemuksesta (Hirsijärvi ym.2000, 189). Työkokemus päiväkodissa on helpottanut kysymysten laadintaa tässä työssä.

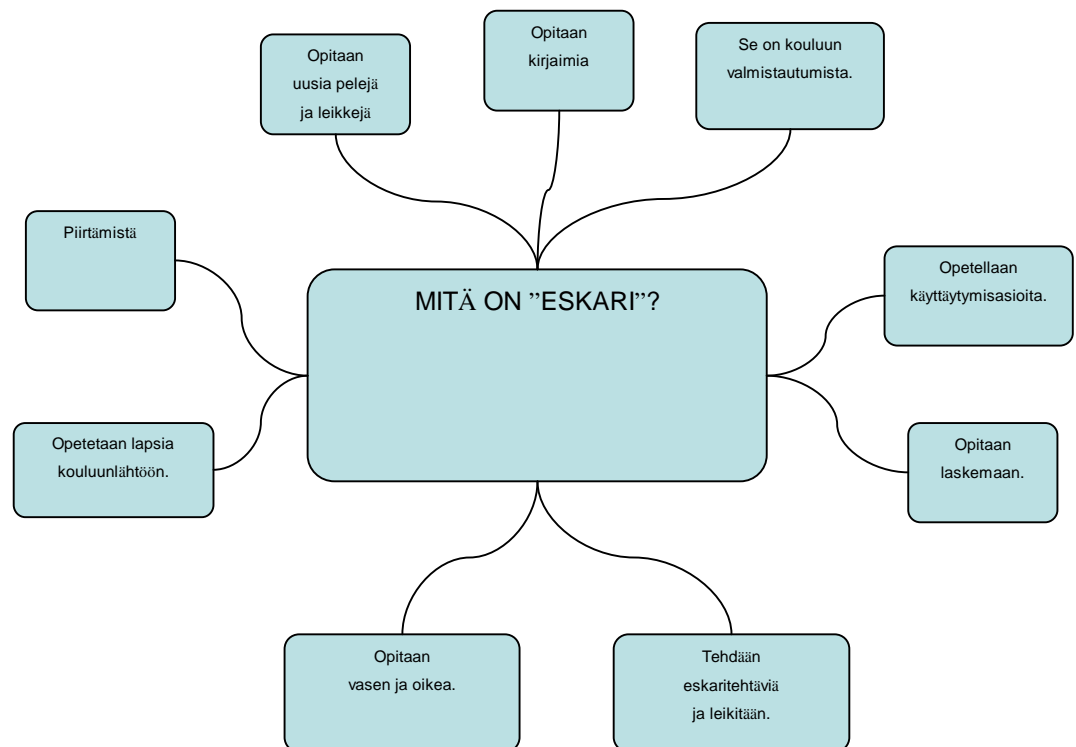
Lasten haastattelussa tutkijalta vaaditaan herkkyyttä ja kärsivällisyyttä. Aiheet tulevat valita lapsen omasta todellisuudesta, niin lapset kokevat aiheet merkityksellisiksi ja lapsilla on aiheista kokemuksia ja mielipiteitä. Meitä helpotti haastatteluissa omat työkokemukset päiväkodin arjesta ja lasten tavasta ajatella. Haastatteluissa oli hel-

pompi osoittaa lapsille ymmärrystä ja tuntemusta heidän maailmastaan, se lisää luottamusta. (Brotherus 2002, 73.)

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Lasten kokemuksia esiopetusvuodesta

Seuraavassa kuviossa (kuvio 3.) on esitelty lasten ajatuksia ”eskarista” eli esiopetuksesta.

Kuvio 3. Mitä on ”eskar”?

Lapset ajattelivat esiopetuksesta monipuolisesti ja heidän ajatuksensa pohjautuvat esiopetussuunnitelmaan. Esiopetus nähtiin kouluunvalmistautumisena, leikin, oppimisen ja käyttäytymisen avulla. Lasten vastauksista tulivat vahvimmin esille opetussuunnitelman sisällöllisistä orientaatioista äidinkieli, liikunta ja matematiikka. Lapset olivat oppineet monenlaisia asioita esiopetusvuoden aikana. Melkein puolet haastatelluista lapsista mainitsi oppineensa käyttäytymiseen liittyviä asioita.

Tutkimuksen mukaan esiopetusikäiselle lapselle erilaisten sääntöjen tiedostaminen ja noudattaminen luo turvaa. Tutkimustulos myös antaa viitteitä siitä, että käyttäytyminen koetaan tärkeäksi esiopetusryhmässä ja lapsilta odotetaan aikuisten taholta hyviä käytöstapoja. Esiopetusikäinen lapsi kerää tietoa oppimalla tulemaan toimeen ikäistensä kanssa ja hallitsemalla erilaisia sääntöjä. (Brotherus ym. 2002, 70). Lapset kertoivat näin:

Käyttäytyä hyvin.

Pitää olla nätisti ja ruokapöydässä käyttäytyä.

Piirtämistehtävästä löytyy samansuuntaisia ajatuksia:

Pitää istua hyvin penkillä ja istun pyöreässä pöydässä. Ruokaa pitää kunnolla syödä, istun eskarihuoneessa.

Mä olen oppinut olemaan hiljaa

Osaan olla hiljaa, kuvassa eskaripöydän ääressä.

Lapsilta myös kysyttiin mitä he olisivat halunneet oppia. Lasten haastatteluista nousi selkeästi esille lasten halu oppia lukemaan. Myös liikuntaa, kuten lentopallonpeleamista toivottiin. Osa lapsista koki esiopetuksen kirjalliset tehtävät haasteellisiksi.

Olen tekemässä eskaritehtäviä. Eskaritehtävä oli aika vaikea. Sitten vaan yritin ja yritin.

No kun siellä oli semmoset neljä kirjainta, suoraan ja vinoon, se oli aika vaikea en tiennyt edes mitä siihen edes piti tehdä .

Lapselle itselleen merkittäviä tekijöitä esiopetuksessa ovat toiset lapset ja lapsiryhmä. Lapset pyrkivät aktiivisesti rakentamaan suhteitaan ja samaistumaan vertaisiin sa ja pitävät kavereita tärkeimpänä asiana päivähoitossa. Lasten omista kokemuksista ja muistoista aikuiset tulevat päivähoitolapsen arjessa kavereiden, leikkien ja erilaisten lasten omien aktiviteettien jälkeen. (Hujala ym. 1999, 14.)

5.2 Esiopetusympäristö lasten silmin

Esiopetusympäristö koettiin sisältä ja ulkotiloiltaan hyväksi. Muutamia parannusehdotuksia ja toiveita lapsilta saatiin.

Se on aika kiva, kun siellä on noi liukumäet ja hepat millä voi ratsastaa.

Ne on hyviä leikkitiloja.

Haastattelujen perusteella lapsilla ilmeni erilaisia toiveita esiopetusympäristön suhteen. Kaappien oviin toivottiin sateenkaarenvärisiä perhosia. Lapset tulkitsevat ympäristöään eri tavalla kuin aikuiset. Lapset kokevat sateenkaarenvärit hienoiksi eivätkä välttämättä pidä ainoastaan yksivärisestä ympäristöstä. Tämän tutkimuksen perusteella ei voida tietenkään yleistää tätä lasten kokemaa värimaailmaa, mutta voidaan sanoa, että värit varmaankin tuovat lapselle merkityksen.

Sellasi perhosia, sateenkaarenvärisiä perhosia, niihin kaappeihin.

Ruokailutilaan toivottiin mattoa, mutta samalla pidettiin erityisesti lattioiden liukkaudesta. Toivottiin esiopetustilojen olevan isompia ja osa toivoi parempaa leikki- rauhaa, jotta toiset lapset eivät häiritsisi leikkiä. Sisätilojen viihtyvyyteen leikin merkitys koettiin tärkeäksi tekijäksi. Ulkoleikkeihin lapsilla oli muun muassa tällaisia toiveita:

No vähän vaikeemman kiipeilytelineen..

Kippuraliukumäkee

Yksi tärkeä oppimismotivaation rakentamisen keino esiopetuksessa on virikkeellisen ja monipuolisen ympäristön luominen. Aktiivinen aikuinen, joka toimii yhteistyössä lasten lähtökohdista käsin, on luultavasti paras opettaja, joka lapsella voi olla. (Brotherus ym. 2002, 75.)

Että tääl olis jumpaa ja patjat niinku..

5.3 Täällä saa leikkiä

Leikkiaikaa suurin osa lapsista piti sopivana esiopetuksessa ja leikkivälineitä oli pääsääntöisesti hyvin saatavilla. Lapset kokivat leikin merkityksen erittäin tärkeäksi esiopetuspäivän aikana. Lapsen monipuolinen ympäristö mahdollistaa oma-aloitteisen leikin.

Täällä saa leikkiä.

No leikin kavereiden kans. Keinutaan.

Välillä ollaan keinussa ja mä opetan. Leikitään niinku koulua. Ja välillä me leikitään autoilla ja kärryt laitetaan siihen. Me leikitään että me ollaan pieniä tyttöjä ja me ajetaan autoilla.

Valkealan Kunnan varhaiskasvatussuunnitelman (2006) mukaan leikki on lapsen tapa oppia uusia asioita ja käsitellä kokemuksiaan. Lapsi myös leikkii omaksi ilokseen oppimisen ohella. (Nikkanen ym. 2006.) Vaikka leikki on ollut vakiintunut osa opetussuunnitelmaa esiopetuksessa, vastuullisuuden korostaminen näyttää johtaneen kommunikaation vähenemiseen liittyen sen ymmärtämiseen, kuinka tärkeä vaikutus korkealaatuisella leikillä, varsinkin roolileikeillä, voi olla lapsen varhaiselle kognitiiviselle kehitykselle (Bergen 2002).

Myös Rusasen tutkimuksen mukaan esiopetuksen parhaana asiana nousi esiin lasten keskinäinen leikki. (Rusanen 2008,89). Tutkimuksessamme leikin merkitys korostui. Lapsille oli tärkeää saada leikkiä rauhassa ja leikkiä kavereiden kanssa. Ulkoleikki koettiin myös tärkeäksi osaksi esiopetuspäivän aikana.

Kun siellä on paljon hyviä leikkikavereita.

On kaikkee leikkipaikkoja missä voi leikkiä.

Rusasen tutkimuksen perusteella esikoulupäivää voitaisiin aikatauluttaa toisella tavalla. Vapaata leikkiaikaa kaivattiin enemmän kuin mihin oli mahdollisuus. Aikuisjohtoiset oppituokiot veivät liikaa aikaa ja tilaa lasten omaehtoiselta, vastavuoroiselta leikiltä sisällä ja ulkona. (Rusanen 2008, 110). Tutkimuksessamme peda-

gogista kritiikkiä tuli leikin osalta. Osa lapsista ei pitänyt siitä, että samaan leikkiin tuli muita lapsia leikin ollessa kesken ja osa lapsista toivoi myös leikkiaikaa olevan enemmän esiopetuspäivän aikana.

Mä leikin tässä ystävien kanssa, istutaan ruohikolla ja katotaan pilviä.

Kavereiden merkitys

Haastattelun mukaan lapset kokivat tärkeimmäksi asiaksi esiopetuksessa vertaisryhmän eli kaverit. Kavereiden merkitys toistui useasti lasten vastauksissa tärkeänä asiana leikin ohella. Piirtämistehtävässä nousivat esille yhtä lailla leikin merkitys ja kaverisuhteet ja oppiminen.

Lapsi oppii ryhmässä oppimisen kannalta tärkeitä asioita kuten sosiaalisia merkityksiä ja oman merkityksensä ryhmän jäsenenä. Ryhmä lisää itsetuntemusta ja edistää lapsen persoonallisuuden kehittymistä. (Brotherus ym. 2002, 71 - 72.) Kaverisuhteet antavat lapselle mahdollisuuden oppia sosiaalisia taitoja ja tunteen ryhmäänkuulumisesta. Lapsiryhmässä lapsi oppii vuorovaikutustaitoja ja konfliktien ratkaisua. Lapset oppivat toisilta lapsilta vertaisryhmässä ja toimivat itse opettajina toisilleen. (Kankaanranta, Mäkitalo & Tuhonen 1999, 207.)

No et on saanu ystäviä ja saanu joskus leikkiä rauhassa.

Lapsen sosiaaliset suhteet kehittyvät päivähoitossa ja lasten sosiaalisten suhteiden tukeminen esikoulussa on erittäin tärkeää myös sen takia, että mahdollisiin ongelmiin lapsen sosiaalisessa kehityksessä voidaan vielä vaikuttaa lapsen ollessa pieni. (Rusanen 2008, 277). Ryhmän merkitys on suuri lapsen itsetuntemuksen lisäämisen kannalta. Ryhmässä lapsi saa palautetta ja reaktioita toiminnastaan, jolloin lapsen tietoisuus itsestään ryhmän jäsenenä muodostuu ja kehittyy. (Brotherus ym. 2002, 71.)

Tutkimuksesta myös kävi ilmi lasten toiveena, että on hyvä kun kavereita on tarpeeksi, mutta vähän.

Ihan hyvä kun meit on tarpeeks vähä.

Kun mie ehdotin kerran että mentäis vähän myöhempää ulos niin myö mentiin.

Lapset eivät pitäneet esiopetus-kirjaa niin tärkeänä osana esiopetusta. Joillekin lapsista ”eskaritehtävät” tuottivat ongelmia.

Olen tekemässä eskaritehtäviä. Eskaritehtävä oli aika vaikea. Sitten vaan yritin ja yritin.

No kun siellä oli semmoset neljä kirjainta, suoraan ja vinoon, se oli aika vaikea en tiennyt edes mitä siihen edes piti tehdä.

Osa lapsista myös piti ”eskaritehtävistä”.

Eskarikirjan tekeminen

-no kun siinä oppii kaikenlaista, osaan hyvin tehdä

5.4 Lasten itsearvioinnin menetelmä

Viimeisessä tutkimuskysymyksessä etsimme vastausta siihen voisiko lapsen haastattelu olla osa esiopetuksen arviointimenetelmää ja laadunhallintaa. Lasten vastauksien pohjalta ja haastattelun sujumisen kannalta syntyi esiopetusikäisen lapsen itsearviointiin tarkoitettu työväline LATE, joka tuo esiin lapsilähtöisemmän tavan toteuttaa lapsen arviointia yhdessä lapsen kanssa. (liite 3) Menetelmää voidaan käyttää lasten toteuttamassa arvioinnissa ja arviointi on tarkoitus tehdä yhdessä aikuisen kanssa.

Kyky asettaa tavoitteita on tärkeä taito oppisen yhteydessä. Tavoitteiden asetteluun yhteydessä lapsi voi ohjata omaa oppimisprosessiaan. Esiopetuspäivän rakenne asettaa lasten tavoitteisuudelle omat ehtonsa. (Rusanen 2008, 175.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa lasten mielestä tärkeimmiksi asioiksi esiopetuksessa nousivat vertaisryhmä eli kaverisuhteet sekä lasten keskinäinen leikki. Lapset ajattelivat esiopetuksen enemmän oppimiseen liittyväksi asiaksi, mutta nostivat leikin ja kaverit tärkeimmiksi asioiksi. Esiopetuksen viihtyvyyttä lisäävät leikit ja toiminta vertaisryhmässä (Niikko 2001, 94).

Hyvän ilmapiirin ja vuorovaikutuksen merkitys on suuri esiopetuksessa. Lapsen saamalla positiivisilla kokemuksilla on tärkeä merkitys hänen myöhemmälle koulumenestykselleen. Lasten vastauksissa tulevat esiin hyvien vuorovaikutussuhteiden luomisen tärkeys ja leikki. Lapset korostavat kaverin saamisen merkitystä. Kognitiivisuutta mittaavien testien rinnalle pitäisi olla seuranta lapsen kaverisuhteista. (Peltonen 2002.)

Sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä taitoja koulukypsyyttä ajatellen. Lapsi tarvitsee ryhmässä toimimisen taitoa ja kykyä leikkiin muun muassa välitunnilla. Tutkimuksessa pidettiin hyvänä asiana, kun lapsia on ryhmässä tarpeeksi vähän. Lapset eivät ehkä viihtyisikään liian isossa ryhmässä ja todennäköisesti iso ryhmä lisäisi ongelmia ja niihin puuttuminen olisi vaikeampaa.

Ryhmän koko ja rakenne sekä aikuisen rooli ovat merkittävässä asemassa leikkien mahdollistumisessa ja niiden kehittämisessä. Pienten ryhmien puolesta puhuvat myös tutkimukset, missä on osoitettu lasten kehittävän monimutkaisempia leikkejä pienemmissä kuin suuremmissa ryhmissä. (Brotherus ym. 2002, 204.)

Yleensä päiväkotien tilat niin sisällä kuin ulkona mahdollistavat monipuoliset leikit. Leikeille tulisi varata tarpeeksi tilaa ja järjestää erityyillisille leikeille omat paikkansa leikkirauhan takaamiseksi. Olisi myös hyvä, jos lapset saisivat jättää välillä leikit paikoilleen, jotta leikki voisi jatkua seuraavana päivänä, varsinkin suuritöisten ja huolella tehtyjen leikkien rakentaminen ja purkaminen voi turhauttaa lasta. Tiloista ja niiden käytöstä näkyy tuetaanko lapsia laadukkaaseen leikkiin ja onko siellä il-

mapiiri, josta voi päätellä henkilökunnan myönteisen suhtautumisen leikkiin. (Brotherus ym.2002, 199 - 200.)

Oppimisympäristön tulisi olla Niikon (2001, 120.) mukaan esteettisesti miellyttävä. Esiopetusikäiset lapset kiinnittivät myös huomiota oppimisympäristöön, kuten väreihin ja tilojen viihtyvyyteen. Peltosen (2002) väitöskirjatutkimuksessa todetaan, että fyysistä ympäristöä ja sen merkitystä lapsen oppimiselle ja kehitykselle ei ehkä osata hyödyntää riittävästi.

Tutkimus toteuttiin suoraan haastattelemalla lapsia ja kysymällä heidän omia mielipiteitään esiopetukseen liittyen. Tutkimusta voidaan pitää luotettavana, koska haastattelut nauhoitettiin kokonaisuudessaan nauhurille ja purettiin sanasta sanaan. Lasten vastauksia ei ole muokattu tai muunneltu, vaan ne on kirjoitettu juuri niin kuin he ovat itse asian ilmaisseet. Saatoimme myös tarkentaa kysymyksiä kuultuamme lapsen vastauksen silti johdattelematta liikaa ja välillä tarkistimme lapsilta, olimmeko ymmärtäneet heidän vastauksensa oikein.

Haastattelimme vain yhtä esiopetusryhmää tässä työssä tutkimusmenetelmää noudattaen. Haastattelimme jokaista lasta henkilökohtaisesti, koska halusimme välttää toisten lasten mahdollista vaikutusta jokaisen henkilökohtaiseen mielipiteeseen.

Haastattelun sijoittuminen esikouluvuoden loppuun saattaa jonkin verran vaikuttaa saadun tiedon autenttisuuteen, jos haastateltavat antavat uusia merkityksiä pitkällä aikavälillä tapahtuneille asioille ja muistikuvat ehkä suodattuvat nykyisyyden läpi. (Kupila 2004, 12.)

Haastattelutilanteessa lapselle välittyi tunne luottamuksesta, että hänen mielipiteitään kuunneltiin ja kunnioitettiin. Haastattelussa syntyi myös tilanne, ettei lapsi ymmärtänyt kysymystä tai ei osannut ilmaista omaa mielipidettään. Lapsille annettiin mahdollisuus myös olla vastaamatta ja kerrottiin, ettei aina tarvitsekaan olla mielipettä asioista. (Brotherus 2002, 72.) Kysymysten aihealueita voidaan pitää onnistuneina, kun lapset ymmärsivät pääsääntöisesti mitä kysytään ja heidän ikätasonsa huomioiden osasivat vastata kysymyksiin.

Haastattelun ulkopuolelle saattaa jäädä lapselle merkityksellisiä asioita, kun käytetään aikuisten valmiiksi jäsentämiä eli strukturoituja kysymyksiä. Olemme tosin välttäneet jäsentelemästä hankittavaa tietoa etukäteen ja pyrkineet tulkinnoissa olemaan mahdollisimman objektiivisia eli tietoisesti sulkemaan pois omat ennakkokäsityksemme. Työskentelymme päiväkodeissa voi kuitenkin vaikuttaa työhön, mutta toivottavasti se välittää lukijalle ennenminkin ammatillista osaamista ja ymmärrystä työtä kohtaan.

Tutkimuksessa jäimme pohtimaan esiopetusikäisten lasten tärkeäksi mieltämiä käyttäytymiseen liittyviä asioita. Esiopetusikäisen pitäisi saada olla ja elää lapsen maailmassa, pelkäämättä mitä aikuinen sanoo hänen käytöksestään. Lapsen tulisi saada olla lapsi sellaisenaan. Eeva Hujalan mielestä lasta pitää kasvattaa. Aikuisen tehtävänä on ottaa vastuu hyvän elämän rakentamisesta, yhdessä lapsen kanssa; rakastaen, ohjaten, neuvoen, kieltäen ja käskien; lasta ja hänen ainutlaatuisuuttaan kunnioittaen.

Tutkimustulosten pohjalta voidaan todeta lasten haastattelujen soveltuvan esiopetuksen laadun kehittämiseen. Lapsen haastattelujen avulla voidaan kysyä lasta itseään koskevia mielipiteitä ja tätä menetelmää voidaan käyttää itsearviointin ja toiminnan laadun kehittämisen välineenä. Myös piirtämistehtävä on toimiva osa itsearviointia, koska se tukee haastattelua.

Arviointi vaatii päiväkodin henkilökunnalta sitoutuneisuutta ja tahtoa. Lasten osallisuutta tuetaan vain ottamalla lapset konkreettisesti osaksi esikoulua myös aktiivisina tuottajina ja kehittäjinä ei vain passiivisina vastaanottajina, aikuisten tekemien suunnitelmien toteuttajina. yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelemisessa saattaa olla haasteita niin lapsille kuin aikuisille.

Esiopetussuunnitelmien tulkinta ja pohtiminen laittaa esiopetusta toteuttavan henkilöstön miettimään toiminnan perusteita ja kysymään mikä on tärkeintä esiopetuk-

sessä pedagogisesti? Mikä on tärkeintä juuri esiopetusikäiselle lapselle? Millainen opettajuus vastaa näihin kysymyksiin? (Niikko 2001, 144.)

7 POHDINTA

Päiväkotikulttuurissamme on yleistä, että aikuiset tuovat omia näkemyksiään ja ajatuksiaan esille, mutta lasten ajatukset ja arviot jäävät vähemmälle huomiolle. Lapsen mielestä tilanteet, missä hänen mielipidettään ja ajatuksiaan yllättäen kysytäänkin, esimerkiksi haastattelutilanne, saattava tuntua oudoilta, vaikka lapset todennäköisesti silti nauttivat saamastaan yksilöllisestä huomiosta. Oman mielipiteen muodostamista ja sen esittämistä olisikin hyvä harjoitella jo pienestä pitäen, jotta oma ajattelu kehittyisi.

Esiopetuksessa lapsen itsearviointin harjoittelu olisi hyvä aloittaa heti syksyllä toiminnan alkaessa. Ei välttämättä ole riittävää jättää kirjallista arviointia pelkästään kevääseen koulukypsyyttä arvioitaessa. Tutkimuksemme antaa viitteitä siitä, että lapsen osallisuutta tulisi lisätä esiopetuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Esiopetusikäisellä lapsella on oikeus olla tietoinen omasta oppimisestaan ja arvioida itseään sekä saada tuntee onnistumista. Lapselle tulisi myös antaa mahdollisuus vaikuttaa toimintaan ja tuoda esiin omia ehdotuksia toiminnan suhteen. Lapsen osuuden korostaminen laadunarvioijana on valtakunnallisissa linjauksissa puutteellinen. Asiakirjoissa korostuvat vanhempien ja päivähoitohenkilöstön kasvatuskumppanuus, mutta miten lapsen toiveet huomioidaan?

Lapsen itsearviointia voitaisiin toteuttaa esimerkiksi esiopetussuunnitelman osana. Itsearviointimalli koostuu kysymyksistä ja produktiivisesta osiosta. Lapselta kysytään toiminnan alkaessa omia oppimistavoitteita, mitä esiopetusikäinen lapsi haluaa oppia esiopetuksessa? Oppimistavoitteita seurataan säännöllisesti ja arvioidaan lapsen kanssa yhdessä.

Tutkimuksemme osoittaa, että kysyttäessä lapselta häntä itseään koskevia asioita on huomioitava lapsen ajatusmaailma. Kysymykset eivät saa olla liian vaikeita, niiden pitää olla yksinkertaisia ja ymmärrettäviä. Tässä tutkimuksessa lasten mielipiteitä tiedusteltiin esiopetusvuoden loppupuolella. Vielä antoisampia vastauksia varmasti saadaan, kun lapset tottuvat arviointiin ja kysymyksiä tehdään läpi vuo-

den. Lapsella on ainutlaatuinen asema, kun hän voi vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun osallistumalla toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Esiopetus on lasten vastausten mielestä melko paljon oppimispainotteista ja liikaa kirjatehtäviä suosivaa. Miten Vasu-asiakirjoja tehdessä ja toimintaa toteutettaessa huomioidaan oikeasti lapsen ajatukset? Olisiko mahdollista palata ajassa taaksepäin ja suunnitella esiopetustehtäviä sekä yhteisiä teemoja ilman esiopetuskirjaa tai käyttää esiopetuksen valmista materiaalia vähemmän? Siinä on pohtimisen paikka meillemme jokaiselle.

Jatkotutkimusaiheena voisivat olla lasten itsearviointimallin kokeileminen käytännössä, kuinka se toimii vai toimiiko? Lisääkö se lasten omaa osallisuutta esiopetuksessa? Myös lasten osallisuutta päiväkodin toiminnan suunnittelussa voitaisiin tutkia enemmän.

Vuonna 2009 vietetään YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen juhlavuotta. Yhtenä teemana on lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi. (Vesalainen, K-P.2009.) Opinnäytetyömme tuo pienen äänen kuuluville.

Pienen ääni kuuluville,
anna minun osallistua ja vaikuttaa.
Arviointi ei ole vain isoille,
kannustusta ja havaintoja minä kaipaan.
Yhdessä opitaan ja esiopetusta luodaan
pohjana koulutielle,
elinikäiselle oppimiselle.

LÄHTEET

Allila, K & Parrila, S toim. Laadunhallinnan perusteita ja menetelmiä varhaiskasvatuksessa.2004. Helsinki:Sosiaali- ja terevysministeriö.

Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Tampere:Yliopistokustannus, Gaudemus Kirja.

Arajärvi, T. 1999. Hyvä lapsuus vauvasta koululaiseksi.Hämeenlinna: Ajatus.

Baman-Luostarinen, H. & Ruponen, T. Mikä miellyttää lasta päiväkodissa? Lahden ammattikorkeakoulu, sosiaaliaala. opinnäytetyö. Syksy 2006.

Bergen,D. 2002.The Role of Pretend Play in Children's Cognitive Development [viitattu 5.9.2009] Saatavissa: <http://ecrp.uiuc.edu/v4n1/bergen.html>.

Brotherus, A., Hytönen, J. & Krokfors,L. 2 002. Esi - ja alkuopetuksen didaktiikka. Juva: Wsoy.

Brotherus, A. 2004. Esiopetuksen toimintakulttuuri lapsen näkökulmasta. Helsinki.

Brotherus, A. 2009. Esi - ja alkuopetusikäisen lapsen ajattelun kehittyminen ja oppimisstrategiat. Luento Lahden Palmeniassa16.05.2009.

Hakkarainen, P.2003. Leikki lasten toimintana. [viitattu 1.11.2009. Saatavissa: <http://varttua.stakes.fi>.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja Kirjoita. Helsinki:Tammi.

Holkeri-Rinkinen, L. 2009. Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. Diskurssianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta. Tampere: University Press.

Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P., Ojala, M. & Ruoppila, I. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. 1999. Jyväskylä:

Hyttinen, E., MERTTALA, S., Myyryläinen, M., Mäki-Paakkanen, I., Pylkäs, K., Suonio, I. & Yrttimaa, R. Valkealan Kunnan esiopetussuunnitelma. 2007.

Hytönen, J. 2003. Esiopetuksen sisältöalueet. [Viitattu 3.11.2009]. Saatavissa: http://varttua.stakes.fi/NR/rdonlyres/ED8C7059-DA1D-48D2-8452-ECE676FD9B80/0/sisallolliset_orientaatiot_esiopetuksensisaltoalueet.pdf.

Kangassalo, M. Karila, K. & Virtanen, J. Omat opetussuunnitelmat esiopetukseen. 2000. Tampere: Tammi.

Kankaanranta, M., Mäkitalo, K. & Tuhonen, E. 1999. Kasvun- ja oppimisen polkuja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Karlsson, L. Lapsille puheenvuoro, 2000. Helsinki: Stakes.

Kupila, P. (toim.) Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. 2004. Tampere: Tammi.

Kärkkäinen, A. & Manninen, M. Lapsesta käsin lähtevä toiminta. Tapaustutkimus Onnelantien päiväkodin 3- 6- vuotiaiden ryhmistä. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. Syksy 2000.

Lapsen oikeudet lyhennelmä. [Viitattu 10.10.2009]. Saatavissa: http://www.ykliitto.fi/kouluttaa/lapsen_oikeudet_lyhennelma.

Lummelahti, L. 2001. Yksilöllinen esiopetus. Helsinki: Tammi.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2009. Kuntaohjelma 2009 -2011 . [Viitattu 31.10.2009]. Saatavissa: <http://mll-fi->

bin.directo.fi/@Bin/c9195b11788fd8a8fbc59b9823320e61/1257018126/application/pdf/8020791/Kuntaohjelma.pdf.

Niikko, A. 2001. Esiopetuksen pitkä taival. Saarijärvi: Joensuu University Press.

Nikkanen, A., Sievänen, T., Teräväinen, P. & työryhmät. 2006. Hyvinvoiva lapsuus Valkealassa. Varhaiskasvatussuunnitelma. Valkealan Kunta.

Opetushallitus [Viitattu 3.11.2009]. Saatavissa:

<http://www02.oph.fi/ops/esiopetus/esiops.pdf>.

Peltonen, T. 2002. Pienten koulujen esiopetuksen kehittäminen- entisajan alakoulusta esikouluun. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kajaanin opettajankoulutusyksikkö. Väitöskirja.

<http://herkules oulu.fi/isbn9514268962/html/index.html>

Päivähoitolaki. [viitattu 27.10.2009] Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>.

Rusanen, E. Esiopetus lapsen silmin. 2008. Helsinki: Palmenia.

Sarjala, J. & Lindström, A. 2000. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.Stakes. [viitattu 30.7.2009] Saatavissa:

<http://www02.oph.fi/ops/esiopetus/esiops.pdf>.

Semi, R. 2009. Esikouluikäinen oppii leikin ja satujen kautta. Opettaja 33/2009,17.

Semi, R. 2009. Varhaiskasvatuksen hallinnosta selvitys. Opettaja 33/2009,17.

Sinkkonen, J. (toim.)2002. Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle.WSOY: Vantaa.

Spåre, P. 2009. Leikki on peili lapsen maailmaan. Lapsemme-lehti. 2/2009.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1996. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Kirjapaino Oy West Point: Rauma.

The State of the World's children 2003, Unicef.

[viitattu 1.4.2009]. Saatavissa:

<http://www.unicef.org/sowc03/contents/childparticipation.html>.

THL. Varhaiskasvatusympäristö.2009. [Viitattu: 10.10.2009.].Saatavissa:

<http://varttua.stakes.fi/FI/Sisallot/ymparisto/varhaiskasvatusymparisto.htm>.

THL. päivähoiton hallinto kunnissa. [viitattu 1.11.2009]. Saatavissa:

http://varttua.stakes.fi/FI/Ajankohtaista/PHhallinto/phhallinto/ajankohtainen_phhallinto.htm.

Unicef.2008. [Viitattu 3.11.2009]. Saatavissa:

<http://www.unicef.fi/uutinen?id=11675479>.

Vesalainen, K-P. 2009. Lapsen oikeuksia tehdään tutuiksi juhluvuonna. Pohjois-Kymenlaakso-Lehti. 11.3.2009.

LIITTEET

Liite 1: Tutkimuslupa-kaavakkeet

Liite 2: Haastattelussa käytetyt kysymykset

Liite 3: Lapsen itsearviointimalli, LATE-Laatusiisioetukseen

Liite 4: Lapsen oikeuksia tehdään tutuiksi juhluvuonna-artikkeli

Liite.5 : Valkealan Kunnan esiioetukset tavoitteet ja työtavat .

Susanna Rasimus ja
Johanna Virtanen
Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja sosiaalipedagoginen
lapsi- ja nuorisotyö

9.4.2009

Kouvolan kaupungin
Varhaiskasvatuspäällikkö

45360 Valkeala

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Anomme tutkimuslupaa Sosionomikoulutuksen opinnäytetyötä varten. Tutkimuksemme pyrkii selvittämään esiopetusikäisten lasten omaa näkemystä hyvästä ja laadukkaasta esiopetusvuodesta.

Tutkimus toteutetaan lasten haastatteluihin pohjautuen Kouvolan kaupungin, Jokelan päiväkodin Ressut-esiopetusryhmässä toukokuussa 2009. Haastatteluja varten pyydämme vanhemmilta erikseen luvan. Tarkoitus on äänittää lasten haastattelut tarkempaa analysointia varten. Tutkimusmateriaali käsitellään luottamuksellisesti, anonymiteetistä huolehtien. Käsittelyn jälkeen aineisto hävitetään.

Tutkimuksen valmistuttua luovutamme yhden tutkimusraportin tutkimusluvan myöntäneelle taholle. Työn arvioitu valmistumisaika on syyskuu/2009. Ohjaajana tutkimuksessa Lahden ammattikorkeakoulusta on Helena Hatakka.

Lahdessa 09.04.2009

Susanna Rasimus

Johanna Virtanen

LIITTEET

Lupa-anomus vanhemmille
Tutkimussuunnitelma

Susanna Rasimus ja
Johanna Virtanen
Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaaliala, Sosiaalipedagoginen
lapsi- ja nuorisotyö

9.4.2009

Jokelan päiväkodin johtaja

Ahomutka 1
45360 Valkeala

HYVÄ PÄIVÄKODIN JOHTAJA

Opiskelemme Lahden ammattikorkeakoulussa sosiaalipedagogista lapsi- ja nuorisotyötä. Teemme osana tutkintoamme opinnäytetyön, jossa selvitetään esiopetusikäisten lasten omaa näkemystä hyvästä ja laadukkaasta esiopetusvuodesta.

Pyydämme lupaa, että saamme toteuttaa tutkimuksen Jokelan päiväkodissa, Ressut-esiopetusryhmässä.

Tutkimus toteutetaan lasten haastatteluihin pohjautuen toukokuussa 2009. Tarkoitus on äänittää lasten haastattelut tarkempaa analysointia varten. Tutkimusmateriaali käsitellään luottamuksellisesti ja lasten henkilöllisyys ei tule ilmi missään vaiheessa. Tutkimusmateriaalin käsittelyn jälkeen aineisto hävitetään.

Opinnäytetyön arvioitu valmistumisaika on syksy/2009. Tutkimukselle on Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö myöntänyt tutkimusluvan.

Lahdessa 09.04.2009

Susanna Rasimus

Johanna Virtanen

Susanna Rasimus ja
Johanna Virtanen
Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaaliala, Sosiaalipedagoginen
lapsi- ja nuorisotyö

9.4.2009

HYVÄT ESIKOULULAISTEN
VANHEMMAT

Opiskelemme Lahden ammattikorkeakoulussa sosiaalipedagogista lapsi- ja nuorisotyötä. Teemme osana tutkintoamme opinnäytetyön, jossa selvitetään esiopetusikäisten lasten omaa näkemystä hyvästä ja laadukkaasta esiopetusvuodesta.

Pyydämme lupaa, että lapsenne saa osallistua tutkimukseen ja esiopetuksen laadun kehittämiseen.

Tutkimus toteutetaan lasten haastatteluihin pohjautuen Jokelan päiväkodin Ressut-esiopetusryhmässä toukokuussa 2009. Tarkoitus on äänittää lasten haastattelut tarkempaa analysointia varten. Tutkimusmateriaali käsitellään luottamuksellisesti ja lasten henkilöllisyys ei tule ilmi missään vaiheessa. Tutkimusmateriaalin käsittelyn jälkeen aineisto hävitetään.

Kouvolan varhaiskasvatuspäällikkö ja Jokelan päiväkodin johtaja ovat myöntäneet tutkimusluvan.

Lapseni saa osallistua tutkimukseen.
(Laita rasti ruutuun.)

Pyydämme ystävällisesti palauttamaan lomakkeen 27.4.2009.
Kiitos tutkimukseen osallistumisesta ja aurinkoista kesän odotusta.

Lahdessa 09.04.2009

Susanna Rasimus

Johanna Virtanen

Haastatteluissa käytetyt kysymykset

1. Mikä on eskari?
2. Mitä olet oppinut eskarissa, (eskari-vuoden aikana)?
3. Mitä olisit halunnut oppia?
4. Onko eskarissa riittävästi leikkiaikaa? (Pitäisikö leikkiaikaa olla enemmän?)
5. Pidätkö eskarin sisätiloista?
 - Millaiset ne ovat? Miksi pidät? Miksi et pidä?
6. Oletko ehdottanut opettajalle jotain mitä haluaisit eskarissa tehdä? Onko niin tehty? Mitä esimerkiksi?
7. Mikä tai mitkä asiat ovat olleet mukavinta eskarissa?
8. Onko eskarissa jotain sellaista josta et ole tykännyt? Miksi et?
9. Mitä mieltä olet eskarin piha-alueesta? Mitä teet ulkoilun aikana?
10. Millainen on oma eskari-ryhmäsi?
11. Mitä eskari-asioita osaat mielestäsi hyvin?
12. Missä asioissa tarvitset vielä harjoitusta?
13. Mikä on kaikkein tärkeintä eskarissa?
14. Mitä odotuksia sinulla on tulevasta koulusta?

LATE

LAPSEN ITSEARVIONTI-MALLI ESIOPETUKSEN TYÖVÄLINEEKSI

Minä pidän tärkeänä...

Minä haluaisin oppia...

LAPSEN ITSEARVIONTI-MALLI ESIOPETUKSEN TYÖVÄLINEEKSI

Työmme pohjalta syntyi työvälineeksi esiopetukseen, lapsen itsearviointi -malli LATE - Laatus lapsilta esiopetukseen. Itsearviointia toteutetaan lasta haastattelemalla syksyllä ja keväällä, myös väliarviointi on suositeltavaa. Lapsi ei osaa itse kirjoittaa, mutta tutkimuksemme pohjalta voidaan todeta haastattelun olevan hyvä keino auttaa lasta arvioimaan itseään myös sanallisesti. Late - itsearviointimalli tuo lapsen mielipiteen esille ja huomioi jokaisen yksilölliset toiveet ja oppimistavoitteet.

SYKSY:

Mitä haluaisit oppia esiopetuksessa?

Mitä osaat jo hyvin?

Missä tarvitset vielä harjoitusta?

Itsearviointi _____. 20 _____.

Allekirjoitukset

KEVÄT:

Mitä olet oppinut esiopetuksessa?

Missä vielä tarvitset harjoitusta?

Piirrä esiopetusvuodestasi,

Itsearviointi: _____.20_____.

Allekirjoitukset

Opettajan terveiset:

Vaikuttamiskampanja käyntiin

PÖHJÖIS - KYMEN LAAKSO
LEHTI 11.3.2009

Lapsen oikeuksia tehdään tutuiksi juhluvuonna

Vuonna 2009 vietetään YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen juhluvuotta. Yhtenä vuoden teemana on lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi. Kampanjointi painottuu syksyyn, sillä lasten oikeuksien päivää vietetään 20. marraskuuta.

Kuuleeko Suomi?

Vaikka viime vuoden lopulla tehdyn tutkimuksen mukaan ainoastaan hieman yli puolet suomalaisista tuntee YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen, suomalaiset suhtautuvat myönteisesti lasten osallistumiseen.

– Lähes kaikki kyselyyn vastanneet uskovat aikuisten voivan tehdä parempia päätöksiä, jos he ottavat lasten mielipiteet huomioon. Yli 70 prosenttia vastaajista antaisi nuorisovaltuustoille myös lisää vaikutusvaltaa, mainitsee lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula.

Kuntia kannustetaan lapsilähtöisyyteen järjestämällä koko maan kattava seitsemän koulutustilaisuuden sarja *Täällä lapsi ja nuori kuuleeko Suomi?* Kouvolassa seminaari järjestettiin jo helmikuussa. Osallistujina oli muun muassa opettajia ja nuorisotyöntekijöitä.

– Suomalaisia lasten oikeuksista kuluvan vuoden aikana valistavan valtakunnallisen viestintäkampanjan *Lapsilla on omat oikeudet* tavoitteena on, että mahdollisimman moni aikuinen tuntee lapsen oikeudet ja kokee ne omaksi velvollisuudekseen. Teemana on erityisesti lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi, lapsiasiavaltuutettu Aula kertoo.

– Kampanjalla pyritään tavoittamaan paitsi lasten kanssa toimivat ammattilaiset myös vanhemmat ja lapset itse. Lapsen huomioiminen on loppujen lopuksi aikuisten asenteista ja omaksumista toimintakulttuureista kiinni.

Kansan tietoon

– Kouluyhteisö on tärkein lapsen arjen vaikuttamisen paikka, muistuttaa lapsiasiavaltuutettu Aula ja korostaa, että lapsen kuulluksi tuleminen vaatii aikuiselta aikaa, pysähtymistä sekä valmiutta kuunnella lasta arvostavasti ja kunnioittavasti.

– Osallisuuden edistämisessä vastuullisen aikuisen tuki on aina tärkeää.

– Esimerkiksi lastensuo-

– Lasten oikeuksien suhteen isot kunnat ovat menneet nopeasti eteenpäin, mutta pienillä kunnilla on vielä paljon tekemistä, kehaisee Maria Kaisa Aula Kymenlaakson tilannetta Anne Pänkäläiselle.

jeilussa ja terveydenhuollossa lapsille kertyy asiakkaina paljon kokemuksia, joita tulisi hyödyntää paremmin palveluiden kehittämisessä.

– Lasten mielipiteitä voidaan Kouvolan tapaan hyödyntää esimerkiksi turvallisuussuunnittelussa.

Halu ja taidot vaikuttaa eivät synny lapsen täyttyessä 18 vuotta.

– Luottamus omiin mielipiteisiin ja taitoihin vaikuttaa kasvaa kokemuksen kautta. Kansalaistaidot näkyvät myöhemmin aktiivisena suhtautumisena omaan ympäristöön ja yhteisöön.

Aula painottaa, että lapsilla on oikeus tulla kuulluksi kaikkialla ja kaikessa, eikä ainakaan tulla tyrmätyksi. Lapsen kykyä realistiseen ajatteluun ei pidä myöskään aliarvioida.

Kymenlaakso

Läänien viime vuonna tekemän arvion perusteella Etelä-Suomessa noin kolmasosassa kuntia lasten ja nuorten osal-

listuminen oli erinomaisesti järjestetty. Nuorisovaltuusto tai jokin muu vaikuttajaryhmä löytyi joka toisesta kunnasta.

– Lasten oikeuksien suhteen isot kunnat ovat menneet nopeasti eteenpäin, mutta pienillä kunnilla on vielä paljon tekemistä. Tilanne Kymenlaaksossa edustaa hyvää kansallista tasoa, mutta Etelä-Karjalan puolella vain neljässä kunnassa toimii nuorisovaltuusto.

Kymenlaaksossa lasten tai nuorten vaikuttajaryhmä toimi kuudessa kunnassa kymmenestä. Maakunnasta löytyi lapsille ja nuorille tarkoitettuja aloitejärjestelmiä eniten koko läänissä.

– Myös Kouvolan seudulla lasten ja nuorten kuulemisen tilanne on suhteellisen hyvä. Tuore kuntaliitos teettää kuitenkin töitä, jotta yhteiset mallit löytyvät ja jotta eri alueiden lasten ja nuorten äänet saadaan kuuluville.

Kouvolan nuorisopalveluiden koordinaattori Anne

Pänkäläinen muistuttaa nuorisoneuvoston ennättäneen Anjalankoskella kymmenen vuoden ikään.

– Nyt käytäntöä jatkavat kuusi vaaleilla valittavaa alueryhmää. Kustakin alueryhmästä pääsee viisi nuorta suurkunnan nuorisovaltuustoon. Muita vaikuttamisteitä ovat muun muassa nuorisotalotoimikunnat ja oppilaskuntatoiminta.

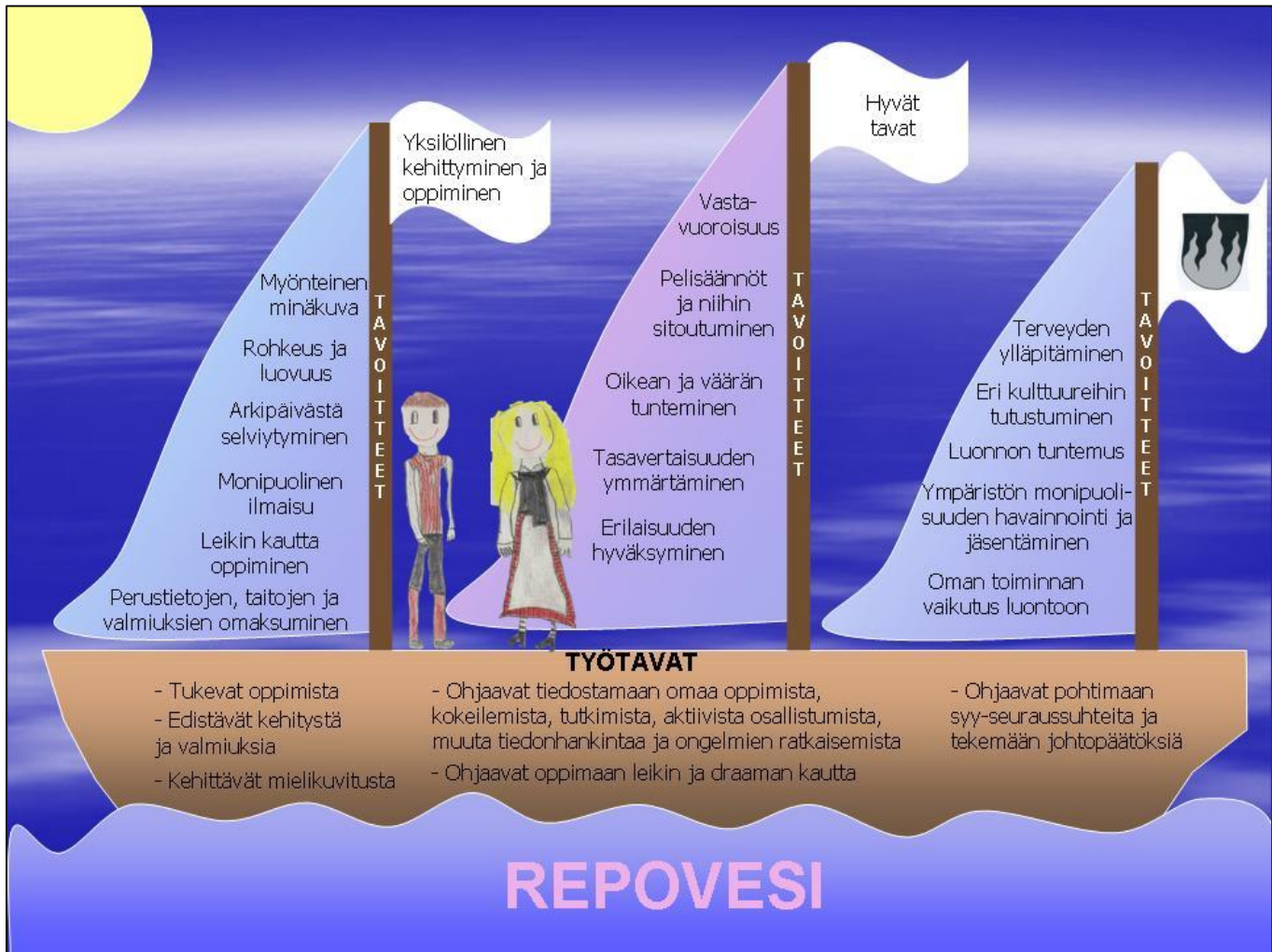
Lapsiasiavaltuutetun mukaan valtioneuvosto on asettanut tavoitteen, että vuoteen 2010 mennessä kunnilla tulee olla vaikuttamisjärjestelmät 5-17-vuotiaille lapsille ja nuorille.

– Lapsen asia ei saa olla poliittista suhdanteista kiinni. Nyt on silti oiva vaihe ottaa lapsen asiat huomioon ja ajaa ne sisään kuntien suunnitteluun, sillä onhan lasten hyvinvointisuunnitelma lakimääräinen.

Kai-Pekka Vesalainen

Lapsilla on omat oikeudet

- YK:n Lapsen oikeuksien sopimus täyttää 20 vuotta 20. marraskuuta 2009. Juhlavuoden suojelijana toimii presidentti Tarja Halonen.
- Lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita lapsia. Jokaisella lapsella on oikeus tietää sopimuksesta.
- Sopimuksen mukaan jokaisella lapsella on oikeus hyvään elämään sekä oikeus olla lapsi riittävän pitkään ja rauhassa.
- Lapsen äänen on kuuluttava myös päätöksenteossa ja hänen mielipiteensä on otettava huomioon entistä paremmin. Luottamus omiin mielipiteisiin ja taitoihin vaikuttaa kasvaa kokemuksista.

(Valkealan kunnan esiopetuksen tavoitteet ja työtavat / Valkealan kunnan esiopetussuunnitelma 2007)